

A Dél-Alföld Régió Területfejlesztési Kon koncepció felülvizsgálata és Operatív Programblokk javaslatai

*DARFT Kht.
megbízásából*

*készítette az MTA Regionális Kutatások Központja
Békéscsabai Osztálya.*

Békéscsaba 2005. június.

A munkaanyag készítői:

***Dr. Csatári Bálint*, kandidátus, geográfus,
intézetigazgató,
MTA RKK ATI, Kecskemét**

***Dr. Lengyel Imre*, az MTA Doktora, közgazdász,
dékánhelyettes, tanszékvezető egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem GTK, Szeged**

***Dr. Nagy Imre*, kandidátus, geográfus,
osztályvezető,
MTA RKK ATI, Békéscsaba**

***Dr. Nagy Gábor*, kandidátus, geográfus,
tudományos főmunkatárs,
MTA RKK ATI, Békéscsaba**

Tartalomjegyzék

Célpiramis	3
Programok és Prioritások kapcsolata	4
1. Fejlesztési Prioritás – Befektetés a gazdaságba	7
<i>A fejlesztési prioritás indokoltsága</i>	7
<i>Problémák – Szükségletek</i>	7
<i>Célok</i>	9
<i>Javasolt fejlesztési irányok</i>	10
<i>A fejlesztés területi szereplői, beavatkozási térségei</i>	13
2. Fejlesztési Prioritás – Befektetés az emberbe	15
<i>A fejlesztési prioritás indokoltsága</i>	15
<i>Problémák – Szükségletek</i>	15
<i>Célok</i>	16
<i>Javasolt fejlesztési irányok</i>	17
<i>A fejlesztés területi szereplői, beavatkozási térségei</i>	20
3. Fejlesztési Prioritás – Fejlesztési mintarégió	22
<i>A fejlesztési prioritás indokoltsága</i>	22
<i>Problémák – Szükségletek</i>	22
<i>Célok</i>	23
<i>Javasolt fejlesztési irányok</i>	24
<i>A fejlesztés területi szereplői, beavatkozási térségei</i>	26
4. Fejlesztési Prioritás – Befektetés a környezetbe	30
<i>A fejlesztési prioritás indokoltsága</i>	30
<i>Problémák – Szükségletek</i>	30
<i>Célok</i>	31
<i>Javasolt fejlesztési irányok</i>	32
<i>A fejlesztés területi szereplői, beavatkozási térségei</i>	35
5. Fejlesztési Prioritás – Akadálytalan mobilitás	37
<i>A fejlesztési prioritás indokoltsága</i>	37
<i>Problémák – Szükségletek</i>	37
<i>Célok</i>	38
<i>Javasolt fejlesztési irányok</i>	39
<i>A fejlesztés területi szereplői, beavatkozási térségei</i>	43
Operatív programblokk javaslatok	47
<i>Ábrák a fejlesztési stratégia indokoltságához</i>	56

FEJLESZTÉSI STRATÉGIA

Alapcél

A régió közös érdekeken alapuló együttműködési hálózatok kialakításával, a természeti értékek és a határmenti helyzetből adódó előnyök tudatos kihasználásával megalapozza a szilárd, versenyképes gazdaság alapjait és mindehhez színvonalas életkörünyezetet és életlehetőséget biztosít.

Stratégiai célok

A régió versenyképességének javítása.

Az elmaradott területek felzárkóztatása.

Fenntartható fejlesztés megvalósítása.

Fejlesztési prioritások

A gazdaság versenyképességének javítása és a foglalkoztatás növelése
–
Befektetés a gazdaságba

A humán erőforrások fejlesztése
–
Befektetés az emberbe

Régiószervezés
–
Fejlesztési mintarégió

Életminőség javítása
–
Befektetés a környezetbe

A régió áramlási tengelyeinek fejlesztése
–
Akadálytalan mobilitás

Programok

- 1.1. A gazdasági szerkezetváltás- és dinamizálás feltételeinek támogatása
- 1.2. Kis- és középvállalkozások támogatása és üzleti környezetük javítása
- 1.3. Szeged Biopolisz növekedési pólus és regionális innovációs pólusok fejlesztése
- 1.4. Vonzó feldolgozóipari telephelyi feltételek és üzleti környezet kialakítása

- 2.1. Az iskolarendszerű képzés, szakképzés összehangolása a munkaerő-piaci igényekkel, az átképzés, munkaerő-piaci képzés...
- 2.2. A lakosság és a gazdasági szereplők folyamatos tájékoztatása az Európai Unióhoz való csatlakozás elvárásairól...
- 2.3. A humán szolgáltatások területi ellátó- és alaphálózatának fejlesztése
- 2.4. A helyi közösség védőháló szerepének (új-já)szervezése, a civil szervezetek támogatása, a helyi és regionális kötődés...
- 2.5. A felsőoktatás célzott és összehangolt fejlesztése

- 3.1. „Régiótudat” és régiómarketing formálása, régióépítés
- 3.2. A régió belüli együttműködések ösztönzése – Partnerség és hálózatok kialakítása
- 3.3. A Dél-Alföld szerepe a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégióban
- 3.4. A régió nemzetközi szereppel rendelkező centrumainak erősítése a kibővülő EU-ban

- 4.1. Környezetkímélő termelési és fűtési technológiák elterjedésének ösztönzése
- 4.2. Környezetkímélő infrastruktúrák összehangolt térségi fejlesztése
- 4.3. A vízgazdálkodási, vízminőség-, természet-, környezetvédelmi és katasztrófavédelmi együttműködések fenntartása...
- 4.4. A kulturális örökség védelme
- 4.5. A szociális helyzet javítása

- 5.1. A régió nemzetközi és logisztikai szerepköreinek kiépítéséhez szükséges közlekedési és informatikai feltételek megteremtése
- 5.2. A régió közlekedéshálózati összeköttetések javítása
- 5.3. A vidéki térségek és központjaik közlekedési elérhetőségének javítása
- 5.4. Az információs társadalom kiépülésének támogatása

Prioritások

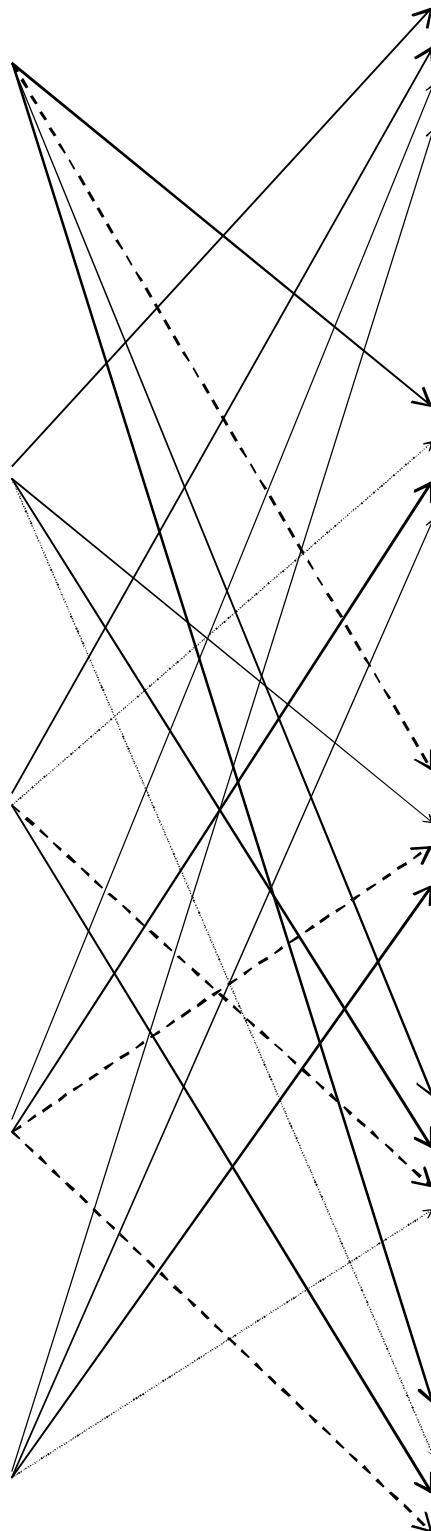
A gazdaság versenyképességének javítása és a foglalkoztatás növelése
–
Befektetés a gazdaságba

A humán erőforrások fejlesztése
–
Befektetés az emberbe

Régiószervezés
–
Fejlesztési mintarégió

Életminőség javítása
–
Befektetés a környezetbe

A régió áramlási tengelyeinek fejlesztése
–
Akadálytalan mobilitás

1. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS:

A GAZDASÁG VERSENYKÉPESSÉGÉNEK JAVÍTÁSA ÉS A FOG- LALKOZTATÁS NÖVELÉSE – BEFEKTETÉS A GAZDASÁGBA

A FEJLESZTÉSI PRIORITÁS INDOKOLTSÁGA

A Dél-Alföldi régióban és mindhárom megyéjében az elmúlt évtizedben lassú a gazdasági növekedés, kb. fele az országos ütemnek, emiatt az EU-átlaghoz viszonyítva a gazdasági kibocsátás, a jövedelemtermelés stagnálásáról beszélhetünk. Az országoshoz képest a Dél-Alföldi régió és megyei gazdaságának relatív helyzete fokozatosan romlik, azaz gyenge a versenyképességük. Ezzel összefüggésben a régióban alacsony a foglalkoztatás, egyre inkább leszakad az országos átlagtól, amíg 1996-ban csak 0.1 %-kal maradt el tőle, 2004-ben már 3.7 %-kal. Azaz kevés új munkahely jön létre, több kistérségben magas emiatt a munkanélküliség, de sokan menekültek korhatár alatti rokkantsági nyugdíjazásba is. A régió gazdasági szerkezetében a mezőgazdaság jelentősége csökken, de kb. a kistérségek felében a legfontosabb ágazat, igen magas foglalkoztatási aránnyal.

A régió városai, mint a szükséges munkaerő kritikus tömegét koncentráló települések nem tudtak gazdasági erőközpontként jelentősebb nagyvállalatokat megtartani. Habár megfigyelhető néhány sikeres feldolgozóipari húzóágazat, továbbá a belföldi turizmus is élénkül, de még nem tudták érdemben befolyásolni a fejlődést. Részben ehhez kapcsolódva a Dél-Alföldön alig állítanak elő nemzetközileg is versenyképes terméket, alacsony az export, a vállalatok többsége hazai piacra termel. Ebben a régióban alig működik helyi beszállítókat is foglalkoztató, exportra dolgozó külföldi tulajdonú működő vállalkozás.

A régióban a gazdaság versenyképessége gyenge, ezzel összefüggésben a foglalkoztatás is alacsony szintű. Az EU-ban a verseny élénk, a dél-alföldi régió gazdasága csak akkor tud talpon maradni, ha megerősödnek a globálisan versenyző itteni cégek versenyelőnyei. A régió versenyképessége, így a megtermelt jövedelmek nagysága, a foglalkoztatás attól függ, hogy a sikeres helyi cégek meg tudnak-e erősödni, avagy újak létre tudnak-e jönni. A spontán piaci folyamatoktól nem várható a régió gazdasági fejlődése, hanem tudatos gazdaságfejlesztési programokkal lehet csak a versenyképességet javítani, reális, megvalósítható lehetőségekből kiindulva. Azaz a versenyképesség és a foglalkoztatás javításának a versenyben való helytállást, a hatékonyságot, a gazdasági növekedést kell szolgálnia, míg más prioritásoktól várható a területi különbségek mérséklése, a felzárkóztatás. Döntő a gazdasági szerkezetváltás ösztönzése, a munkahely teremtés előtérbe állítása, a fejlődési pólusok megerősítése.

PROBLÉMÁK – SZÜKSÉGLETEK

A régió gazdasági szempontból, a jövedelmeket, a foglalkoztatást, a munkaerő felkészültségét tekintve nagyon heterogén. Emiatt nagyon nehéz olyan programokat megfogalmazni és végrehajtani, amelyek nemcsak általánosságokat tartalmaznak. A gazdaságfejlesztés érdemi területi egységei a munkaerő-vonzáskörzetek, ingázási övezetek, azaz lényegében a valós gazdasági tartalommal bíró kistérségek. Az egész régióra érvényes elképzelések mellett mindenképpen az egyes térségtípusok gazdasági jellemzői és fejlődési lehetőségei alapján is meg kell adnunk olyan speciális fejlesztési programokat, amelyek végül is a régió egészének fejlődését elősegítik.

A versenyképesség javítására szolgáló gazdaságfejlesztési programok két típusát célszerű elkülönítenünk: az egész régióra érvényes, mindegyik térségben egyaránt végrehajtható elképzeléseket összefogó, valamint a speciális jegyeket felmutató térségtípusok fejlődését elősegítő programokat. A régió kistérségei gazdaságfejlesztési szempontból három típusba sorolhatók: növekedési és innovációs pólusok (Szeged, részben Kecskemét és később esetleg Békéscsaba), feldolgozóipari központok (többi nagyobb városi térségközpont és vonzáskörzetük), valamint vidékfejlesztési térségek. Utóbbiak esetében nemcsak az EU-ban, de már itthon is a versenyképesség javítása mellett a méltányosság és szolidaritás is fontos. A régió helyzetelemzése alapján az egész régióra, azaz mind a három térség típusra kétféle program fogalmazható meg: a gazdasági szerkezetváltás ösztönzése, valamint a KKV-k és üzleti környezetük fejlesztése.

A régióban az elmúlt évtizedben leépült a feldolgozóipar és az agrárgazdaság egy része, de nem alakult ki versenyképesebb gazdasági szerkezet. Ennek részben oka a földrajzi elhelyezkedés, az elérhetőség nehézségei, de ugyanígy az okok közé sorolható a globális kihívásokra adott elégtelen válasz. A régió nem tudott olyan versenyképes tevékenységeket folytató cégeket, részlegeket letelepíteni, amelyek a helyi gazdaságot élénkítették volna, tömegesen hoztak volna létre munkahelyeket, és beszállítói hálózatokat alakítottak volna ki. A helyi térségi bázisú cégek közül is kevés tudott megerősödni.

A régió egészében szükséges a meglevő versenyképes iparágak megerősítése, de egyúttal a gazdasági szerkezetváltás elindítása. A versenyszférában működő agráriumnak és a hozzá kapcsolódó élelmiszeriparnak komparatív előnyei vannak, amennyiben a szükséges szemlélet- és szerkezeti váltás lezajlik. Több városban a gépipar, üveg- és kerámiaipar, vegyipar stb. egyes tevékenységei megtalálhatók, amelyek fejlődési potenciállal bírnak. A szerkezetváltás során a turisztikai szemléletű egészségipar, logisztikai szolgáltatások, tudásintenzív szolgáltatások stb. kerülhetnek előtérbe.

A régióban alig működnek olyan KKV-k, amelyek a régió kívüli piacon értékesítve, a gazdasági növekedést kihasználva munkahelyeket hoznak létre. A KKV-k egyrészt mint helyi beszállítók fontosak, másrészt a foglalkoztatásban is alapvető szerepet töltenek be. A KKV-k két csoportját kell elkülönítenünk a gazdaságfejlesztés során. Az egyik a helyi lakossági szolgáltatásokat nyújtók, amely piacon a kereslet nagyjából állandó, emiatt nem tudnak piacot bővíteni, ha egyikük támogatást nyer el és ezáltal piacot szerez, akkor egy másik cég tönkremegy, azaz nem változik a foglalkoztatás a térségben. A KKV-k közül azokat kell érdemben támogatni, amelyek régió kívüli piacra szállítanak (akár közvetve, mint egy exportcég beszállítói), mert sikerességük esetén munkahelyeket úgy teremtenek, hogy helyben nem tesznek tönkre másokat. Másrészt az olyan KKV-k fontosak, amelyek jövedelmet vonzanak a térségbe (turizmus, egészségipar stb.), támogatásukkal és ügyes közösségi marketinggel helyzetük megerősödhet és így szintén létrejöhetnek új munkahelyek.

A KKV-k esetében fontos, hogy a magas tranzakciós, azaz piacra lépési, tőkeszerzési és üzleti kapcsolattartási költségeiket mérsékeljük. Nem közvetlen pénzügyi támogatásról van szó, hanem olyan megosztható szolgáltatások megszervezéséről, amelyek tömegességük folytán olcsóbbak lesznek (marketing, minőségbiztosítás, garancia stb.). Szintén lényeges az infokommunikációs háttér fejlesztése, az információkhoz, technológia ismeretekhez stb. való hozzáférés. Az egy iparágban/üzletágban működő KKV-k esetében a hálózatosodás, klaszterek kialakulása szintén fontos versenyelőnyt jelenthet. A régióban többek között mezőgazdasági, informatikai, feldolgozóipari (pl. bútorgyártó), illetve turisztikai KKV-k is megerősödhetnek, alkothatnak hálózatokat és klasztereket. A KKV-k nyilván az árutermelő mezőgazdaságban is jelentősek, de támogatásukra sajátosságaik miatt speciális programokat kell kidolgozni.

Napjainkban a globális gazdaságban zajló folyamatok hatására egy új munkamegosztás formálódik: a nagyobb városokban megjelennek a tudásalapú gazdaság tevékenységei, főleg a

kreatív és felkészült munkaerőre, valamint a színvonalas üzleti szolgáltatásokra és infokommunikációs infrastruktúrára támaszkodva. A régió többi városában, mint ingázási központokban pedig megerősödnek a nagyobb városokból kiszoruló olyan feldolgozóipari tevékenységek, amelyek nem sztenderdizált termékek költségelőnyeiben, hanem termékdifferenciáláson, illetve tömeges testreszabáson alapulnak. A régió versenyképessége akkor javul, ha mind a nagyvárosi gazdaság, mind a többi térségközpont gazdasága egyaránt fejlődik, ha mindegyik térségben létrejönnek új munkahelyek a versenyszférában.

A növekedési és innovációs pólusok esetében alapfeltétel, hogy felkészült, nemzetközileg versenyképes munkaerővel rendelkezzenek, ez az állandóan megújuló humán erőforrás elsősorban a felsőoktatásból kerül ki. A tudásalapú munkaerőpiac igényeinek csak az olyan felsőoktatási intézmény képes megfelelni, ahol műszaki és gazdálkodási ismereteket széles körben oktatnak, jól felszerelt laboratóriumokkal rendelkeznek, illetve az oktatók kutatnak és tudományos eredményeket tudnak produkálni. Lényeges, hogy ezekben a városokban elérje a kritikus tömeget a tudásintenzív vállalkozások száma, mivel ekkor éri meg részükre gazdaságosan szolgáltatásokat nyújtani. Tehát a versenyképesség javításának két speciális programja a növekedési és innovációs pólusokra, illetve a feldolgozóipari központokra vonatkozik. A többi térség az egész régióra érvényes programokon kívül vidékfejlesztési támogatásokból részesedhet.

A városok többségében jelenleg nincs meg az innovációs pólushoz szükséges intézményi és személyi háttér, azaz a vállalatok innovációs igényeiket nem tudják helyben kielégíteni. Ezek a városok viszont vonzáskörzetükkel együtt már egy olyan koncentrált munkaerőpiacot alkotnak, amely fejlődési lehetőségekkel bír. Egyrészt az itt működő cégek versenyelőnyeiket, beágyazódottságukat meg kell erősíteni. Másrészt erre a munkaerőpiacra a feldolgozóipari nagy- és középvállalatok részlegei is letelepíthetők, amennyiben a műszaki és intézményi infrastruktúra kiépült, a telephelyi kínálat megfelelő. Különösen fontos az olyan középfokú oktatási intézmények jelenléte, amelyek hajlandók és képesek a letelepedő, „odacsábított” cégek munkaerőigénye szerinti képzéseket folytatni. Napjainkban az „ipartelepítés második hulláma” indult el, már nem a betanított munkásokat keresik nálunk, mivel ezeket a tevékenységeket kisebb bérköltségű országokba viszik. A felkészült munkaerőre alapozódó egyedi, minőségi, igényes és kissorozatú termékek előállítására kerülhet hozzánk, így a régió városaiba is.

A városokban, mint a környező települések ingázási központjaiban ki kell alakítani a telephelyi kínálatot, pl. ipari parkokat, illetve támogatni kell a meglévők jobb kihasználását. Elő kell segíteni, hogy a mezőgazdasági termékek tovább feldolgozása a régió térségközpontjaiban történjen. A középfokú oktatási intézményeket érdekeltté kell tenni a képzések aktualizálásában. Különös gondot kell fordítani a település marketingre, valamint a befektetés ösztönzés menedzselését folytató ügynökségek, technológia transzfer szervezetek működtetésére. Nyilván a műszaki infrastruktúra fejlesztése is fontos, de az egy másik prioritáshoz tartozik.

CÉLOK:

- Szerkezet-átalakítási stratégia kidolgozása és megvalósítása, amely döntően két részből áll: a meglévő versenyképes iparágak megerősítéséből, illetve új tevékenységeket folytató cégek részlegeinek letelepítéséből. A szerkezet-átalakítás célja függ a térség típusától: a növekedési és innovációs pólusokban a tudásintenzív szolgáltatások, nagyobb várossal bíró térségekben feldolgozóipari részlegek letelepítése, míg a vidékfejlesztési térségekben a mezőgazdaság átalakulásának elősegítése az elsődleges cél.
- A KKV-k megerősítése, ahol főleg a beszállítókat, a régió kívülről értékesítőket és a régióba jövedelmet vonzókat kell ösztönözni. A foglalkoztatottak nagy részét a KKV-k al-

kalmazzák, de nemcsak munkahely-teremtési szempontból fontosak, hanem a meglévő nagyvállalatok is függenek tőlük, mint beszállítóktól, üzleti partnerektől. A KKV-kat közvetlenül főleg képzéssel, tanácsadással, technológia transzfer elősegítésével stb. lehet támogatni, míg közvetve a működésükre előnyösen ható helyi üzleti környezet kialakításával.

- A régió növekedési és innovációs pólusainál alapvető a tudásalapú gazdaság feltételeinek kialakítása. A tudásalapú gazdaságban most formálódik egy új nemzetközi munkamegosztás, még van lehetőségünk néhány üzletágban komoly hazai és nemzetközi pozíciókat elfoglalni. Főleg Szegednek van esélye a biotechnológiához kötődő tevékenységek olyan jellegű üzleti hasznosításában, amelyek a régió más térségeinek is előnyösek lehetnek. De a régió más nagyvárosaiban is, főleg Kecskemét és a Békéscsaba-Békésgyula városeggyüttes tudatos fejlesztésével alapvető cél innovációs pólusok kialakítása.
- A régió városaiban a meglévő feldolgozóipart kell megerősíteni, új cégek részlegeit letelepíteni, amelyek a munkaerő-piaci vonzáskörzetben javítják a foglalkoztatást. Ki kell alakítani a kedvező telephelyi, intézményi, képzési feltételeket, egyúttal a befektetés ösztönzést és a helyi gazdaságfejlesztést is menedzselni kell.

JAVASOLT FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

1.1. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

A GAZDASÁGI SZERKEZETVÁLTÁS- ÉS DINAMIZÁLÁS FELTÉTELEINEK TÁMOGATÁSA

A régió jelenlegi gazdasági szerkezetének gyenge a versenyképessége. Az itteni cégek többsége a helyi, avagy hazai piacon működik, amelyeken a kereslet lassan nő, emiatt e cégek közül kevés képes dinamikus bővülésre. A gazdasági szerkezetváltás célja kettős: egyrészt a meglévő versenyképes cégek és tevékenységi körök megerősödésének elősegítése. Másrészt új tevékenységek, új iparágak és üzletágak meghonosítása, amelyek elsősorban betelepülő cégek részlegeitől várható el, másodsorban új helyi cégek megalakulásától a nemzetközileg is növekvő piaci szegmensekben. A gazdasági szerkezet átalakulása nem köthető ágazatokhoz, mind a mezőgazdaságban, mind a feldolgozóiparban és szolgáltatásokban elő kell segíteni versenyképes gazdálkodók, vállalkozások, vállalatok megerősödését. Alapvető cél munkahelyek létrehozása, amely a régió kívüli piacokon is versenyképes termékeket és szolgáltatásokat előállító cégek megjelenésétől, avagy külső jövedelmeket idevonzó üzletágak kialakulásától várható el. A fejlesztési programok kidolgozásánál fontos, hogy bizonyos kritikus méretet (foglalkoztatottak, cégek száma stb.) elérő iparágak/üzletágak esetén van csak esély az erősödő versenyben való talpon maradásra, míg a többi tevékenységet a KKV-k támogatásával (1.2. fejlesztési irány) kell segíteni.

- *Az agrárszektor szerkezeti és szervezeti megújulása: a termelői, értékesítői hálózatok kialakítása, agrárlogisztikai központok kiépítése, az élelmiszerbiztonságot ellenőrző intézmények megerősítése.*
- *Célszerű lenne a meglévő élelmiszer feldolgozók helyi beszállítókkal való tartós üzleti kapcsolatának megerősítése, a speciális mezőgazdasági terményekre (zöldség, virág stb.), régióspecifikus termékekre termelői érdekeltségű feldolgozóüzemek létrehozása, önálló termékpályák kialakítása.*
- *A meglévő gépipari tevékenységek megerősítése, ezen cégek közötti hálózatok és klaszterek kialakítása, a beszállítói hálózatok kiépülésének elősegítése, az innovatív intézményi háttér létrehozása.*
- *Az idegenforgalmi, turisztikai tevékenységek megerősítése, egyrészt a rekreációs ágazatokban (falusi, vadász, lovas stb.), másrészt a gyógyfürdőknél, hasznosítva az egyedülálló termálvíz kincset. A kínálat kialakításánál fontos a háttérfeltételek (szállás, kapcsolódó programok és rendezvények stb.) létrejöttének támogatása és a közös marketing.*

- Gyógyturizmushoz köthető üzleti alapú egészségügyi szolgáltatások (diagnosztika, terápia, rehabilitáció) minőségi fejlesztése, a kórházak és klinikák bevonásával.
- A technológiai modernizációt valamennyi szektorban ösztönözni szükséges, beleértve az agráriumot, a szolgáltatásokat és a kreatív kulturális tevékenységeket
- Regionális gazdaságfejlesztési módszertani és tanácsadó központ kialakítása, a kistérségi és helyi gazdaságfejlesztési programozás támogatására.

1.2. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK TÁMOGATÁSA ÉS ÜZLETI KÖRNYEZETÜK JAVÍTÁSA

A KKV-k lényegükből adódóan hátránnyal indulnak a piaci versenyben. Ezt ismeri el az EU versenypolitikája is, amikor a „de minimis” elv alkalmazásával a KKV-k 100 ezer eurót nem meghaladó támogatását nem tekinti a piaci folyamatok megsértésének. A KKV-k esetében is főleg a régió kívüli piacokon önállóan, vagy más cégekhez kapcsolódva (beszállítóként) versenyző cégeket kell támogatni, mivel nekik van esélyük a régió foglalkoztatottságát javítani új munkahelyek létrehozásával. E cégek esetében az üzleti hálózatok és klaszterek jelentős előnyöket nyújthatnak. Szintén fontos a nemzetközileg is felfutó üzletágakhoz kapcsolódó KKV-k megalakulását ösztönözni, többek között a technológia transzfer elősegítésével, mivel középtávon a régió szerkezetváltásának ők lehetnek a mozgatórugói. Mindegyik, „traded” és „non-traded” KKV esetén egyaránt támogatni kell az info-kommunikációs technológiák széles körű elérhetőségét és alkalmazását, mint a termelékenység növelésének eszközeit, valamint a tanácsadáshoz, képzéshez való kedvezményes hozzáférést széles körben.

- Bővülő piaci lehetőségekkel bíró nagyvállalatok beszállítóivá válás elősegítése, egyrészt a kapcsolatokat lehetővé tevő rendezvények, összejövetelek, tájékoztató anyagok és pályázatok ösztönzésével, másrészt a minőségbiztosítás támogatásával.
- A KKV-k igényéhez igazodva technológia transzfer centrumok létrehozása az innovációk elterjedésének elősegítésére.
- KKV-k esetében az info-kommunikációs technológiák széles körű alkalmazása, az alkalmazás feltételeinek biztosítása.
- A KKV-kat a termelési, értékesítési, beszerzési társulások és hálózatok, klaszterek létrejöttének ösztönzésével, a szervezést végző brókerek bevonásával kell segíteni.
- KKV-fejlesztési képző-, információs és tanácsadó központ kialakítása és regionális hálózatban való működtetése, főleg a tudásintenzív és inkubációs szolgáltatások színvonalának javítására.

1.3. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

SZEGED BIOPOLISZ NÖVEKEDÉSI PÓLUS ÉS REGIONÁLIS INNOVÁCIÓS PÓLUSOK FEJLESZTÉSE

Szeged, mint a Dél-Alföldi régió központja nemcsak hazai viszonylatban, hanem nemzetközileg is kiemelkedő tudományos kapacitással rendelkezik mind a szabadalmakat, publikációkat, tudományos műhelyeket és minősített kutatókat, oktatókat tekintve. Ezen tudományos kapacitás kb. kétharmada a biotechnológia, élettudományok témakörökkel áll közvetlen, avagy közvetett kapcsolatban. Megfelelő programokkal ezen tudományos háttérre támaszkodva technológia-intenzív vállalkozások hívhatók életre, avagy telepíthetők le. Három olyan klaszter körvonalazódik, amelyek a biotechnológiához kapcsolódnak: egészségipari, környezetipari és agrárbioinnovációs klaszter. Mindegyik klaszterben a versenyszférában működő üzleti vállalkozások dominálnak.

A Szegedi Tudományegyetemen kb. 32 ezer hallgató tanul, kb. 17 ezer fő nappali tagozaton, közülük évente 3-4 ezer fő kap diplomát. Azaz Szegeden évente újratermelődik a tudásalapú gazdaság legfontosabb erőforrása: a magasan képzett munkaerő. Megfelelő képzéssel, műszaki és gazdálkodási ismeretek oktatásával és az üzleti háttérfeltételek kialakításával tudásintenzív vállalkozások jöhetnek létre új munkahelyeket teremtve, multiplikátor-hatásaik révén a városban elindítva a gazdasági fejlődést.

A tudományos kapacitásra és kvalifikált munkaerőt alkalmazó tudásintenzív vállalkozások speciális üzleti környezetet igényelnek: tudományos parkokat és az intenzív személyes kapcsolatok ápolását lehetővé tevő műszaki infrastruktúrát. De az infrastruktúra nem elegendő, hanem az egyetemi-üzleti kapcsolatokat is meg kell erősíteni, a kutatási eredmények helyi üzleti hasznosítását végző cégek létrejöttével.

Alapvető cél, hogy a biotechnológiához kapcsolódó tevékenységek a régió több térségében jelenjenek meg, Szegeden kívül is előidézve a régió gazdasági növekedését. Mindehhez a régióban működő intézmények hálózati csatlakozására van szükség a BIOPOLISZ különböző részterületeihez.

A Szeged Biopolisz növekedési pólus legfontosabb elemei:

- *Az üzleti vállalkozásoknak helyet adó egészségipari tudományos park létrehozása, regionális egészségügyi (klinikai) központtal együtt a jelenlegi klinikákhoz kapcsolódva, valamint agrárbioinnovációs övezet (park) kialakítása Újszegeden.*
- *A két tudományos park közötti együttműködést lehetővé tevő Déli Tisza-híd megépítése, valamint a logisztikai központ és a repülőtér továbbfejlesztése.*
- *Üzleti inkubáció révén spin-off és start-up cégek szerveződésének elősegítése inkubátorház létesítésével, technológia transzfert végző ügynökségekkel.*
- *Kockázati tőkealap létrehozása a technológia-intenzív vállalkozások támogatására.*
- *Az egyetemen műszaki és gazdálkodási ismeretek régió szintű oktatásának, a továbbképzéseknek a megszervezése, előkészítve mind a tudományos intézetek, mind az üzleti vállalkozások kreatív munkaerő utánpótlását.*

A Dél-Alföldi régióban potenciális innovációs pólusok Kecskemét és vonzáskörzete, valamint a Békéscsaba-Békés-Gyula település-együttes. Az innovációs pólushoz szükséges tudományos-kutatási kapacitás, az egyetemi háttér még mindkét helyen hiányos, ezért speciális fejlesztésekre van csak lehetőség:

- *Kecskeméten „kreatív tudásközpont” kialakítása, amelynek fő funkciója az innovációk adaptálásának elősegítése, nem kizárva új innovációk kidolgozását az anyagvizsgálatok, informatikai fejlesztések, csomagolás-technika stb. területén.*
- *Békéscsaba-Békés-Gyula térségben tudásintenzív szolgáltatások fejlesztése a Tessedik Sámuel Főiskola pénzügyi szakán végzett közgazdászokra alapozva.*
- *Az ipari parkok, inkubátorházak továbbfejlesztésével feldolgozóipari innovációs központok kialakítása.*
- *Mindkét pólusban a feldolgozóipari (főleg gépipari) cégek és intézmények hálózatosodásának, klaszteresedésének elősegítése.*
- *Mindkét pólusban a logisztikai tevékenységek ösztönzése, a logisztikai központok megerősítése, valamint a békéscsabai repülőtér fejlesztése.*

1.4. FEJLESZTÉSI IRÁNY:**VONÓ FELDOLGOZÓIPARI TELEPHELYI FELTÉTELEK ÉS ÜZLETI KÖRNYEZET KIALAKÍTÁSA**

A régió ingázási központjaiban van esély speciális, szakértelmet igénylő feldolgozóipari tevékenységek letelepítésére, mivel a fiatal munkaerő megfelelő képzésével a szükséges tömegű munkaerő rendelkezésre állhat, illetve a telephelyi infrastruktúra és üzleti környezet kialakítható. Ezekért a tevékenységekért nagyon erős verseny van itthon, de egész Kelet-Európában, emiatt csak céltudatos és hatékony szervezőmunkával van esély a sikerre. A cégek és részlegeik letelepítése csak az első lépés, nagyon fontos tapasztalataik, munkamódszereik átvételével a helyi cégek versenyképességének megerősítése. Azaz a munkahelyteremtés mellett lényeg a hiányzó vállalkozói, menedzsment, modern üzleti stb. tudás és tapasztalatok megjelenése a városokban, hiszen a helyi gazdasági elitben szűkös jelenleg a felkészült és versenyképes, kapcsolatokkal és tapasztalatokkal rendelkező vezetőréteg. A régióban az elfogadható szintű műszaki és közlekedési infrastruktúra hamar kiépülhet, főleg az EU-s támogatásokból, de a versenyképes munkaerő felkészüléséhez hosszú idő kell. Emiatt a középfokú oktatási és képző intézmények képzése

- *Műszaki, informatikai és gazdálkodási ismeretek széles körű oktatása, a régión belül a képző intézmények közötti hálózat kialakításával. A középfokú oktatási intézmények képzésének a helyi munkaerőpiachoz, a helyi húzóágazatok igényeihez való igazítása.*
- *„Barnamezős” iparterületek, kihasználatlan katonai épületek újrahasznosítása, a meglévő ipari parkok feltöltése.*
- *Stratégiai fontosságú tevékenységgel foglalkozó nagy- és középállalatok részlegeinek letelepítése, és helyi beágyazódásuk elősegítése.*
- *A magas hozzáadott értékkel bíró tevékenységek letelepedéséhez modern üzleti szolgáltatások és infokommunikációs háttérük kialakítása, valamint a kapcsolódó innovációs intézmények megerősítése.*

A FEJLESZTÉS TERÜLETI SZEREPLŐI, BEAVATKOZÁSI TÉRSÉGEI**Megyék**

A megyék feladata kettős a gazdasági versenyképesség és foglalkoztatás javításában: egyrészt önálló feladatokkal, másrészt koordináló hatáskörökkel célszerű ellátni a megyei szintű szervezeteket (megyei területfejlesztési tanácsokat). Önálló feladatoknak tekinthetők a horizontális célok (1.1. és 1.2. fejlesztési irány) esetében a megyei koncepció és stratégia kidolgozása, bevonva a kistérségeket is. Ennél a két fejlesztési iránynál a megye egészéből érkehetnek projekt elképzelések és pályázatok, mivel a megye (és régió) egészére vonatkoznak. Ezen két fejlesztési iránynál a megye komplex fejlődésére tekintettel kell támogatni a különböző fejlesztési elképzeléseket, emiatt egységes szemléletre és a programok összehangolására van szükség. Azaz hasonló szerkezetben leírt, egymással összevethető tartalommal és adatokkal, mutatókkal megadott programokat célszerű az egész megyében kidolgozni. Ezeket a feladatokat a megye (régió) tudná ellátni, mivel itt nem a versenynek, hanem az együttműködési szándéknak kell erősebbnek lenni a megyén belüli térségek és települések között. Lényeges, hogy az összhangot és érdekegyeztetést meg kell teremteni a pólusok és a megye többi része között.

Koordináló hatáskörök jelennének meg a megyéknél a térségspecifikus célok (1.3. és 1.4. fejlesztési irányok) esetében. Ez a koordinációs szerep azt jelenti, hogy bizonyos összhangot kell teremteni az egyes érintett kistérségek és térségközpontok fejlesztési elképzelései között. De azt tudomásul kell venni, hogy ezek a kistérségek egymással is rivalizálnak befektetőkért, egy-egy telephelyért, munkahelyteremtő beruházásokért. Ez a rivalizálás, verseny nagyon jótékony tud lenni, mivel energiákat mozgósít és új fejlesztési elképzeléseket hozhat felszínre.

De azért is jó, mivel kiderül, melyik kistérség és település vezetői alkalmasak hatékony gazdaságfejlesztési elképzelések kidolgozására és végrehajtására, a vállalkozások és a lakosság mozgósítására. Azaz a helyi politikai, intézményi elit elé egy tükröt tart, képes-e és milyen színvonalon menedzselni a munkahelyteremtést, elindítani a térség fejlődését.

Kistérségek

A kistérségek közül a munkahelyteremtés releváns területi egységei a munkaerővonzáskörzetek. Emiatt mindegyik kistérségben ki kell dolgozni a versenyképesség javítására és a foglalkoztatás növelésére szolgáló helyi gazdaságfejlesztési koncepciót és programokat. Amint a megyénél említettük, kétféle alapállásból célszerű ezeket a programokat elkészíteni.

A kistérségekben a térségspecifikus célok (1.3. és 1.4. fejlesztési irányok) esetében önálló elképzeléseken alapuló, „bottom-up” (alulról felfelé építkező) helyi gazdaságfejlesztési stratégiát kell kidolgozni és menedzselni, részben rivalizálva a hasonló profilú kistérségekkel. Támogatni kell a helyi (traded) húzóágazatok megerősödését, kialakítva speciális üzleti környezetüket. Mindehhez a „fejlesztés négy lába” alapján a helyi gazdaságfejlesztési hálózatokat működtetni kell. Nyilván, az említett három eltérő térségtípus esetén, más-más módon lehet menedzselni a helyi gazdaságfejlesztést, alkalmazkodva a szűk keresztmetszetet jelentő helyi humán erőforrás összetételéhez és felkészültségéhez.

Települések

A munkahelyteremtés mindig valamelyik településen működő vállalkozásnál valósul meg, emiatt döntőek a település vezetésének gazdaságfejlesztési elképzelései. A versenyképesség javítása, a gazdaságfejlesztés egyrészt a munkaerő felkészítéséhez kapcsolódik, azaz főleg az önkormányzati oktató- és képző intézményekben folyó színvonalas és a munkaerőpiac igényei szerinti képzések elindítását igényli. Másrészt a helyi üzleti környezet fejlesztésének nagyobb része infrastruktúra javítását jelenti, azaz szintén önkormányzati hatáskörben, avagy kezdeményezésére tud fejlődni. Harmadrészt a vállalkozások megerősödéséhez, avagy új telephelyek kialakításához ingatlanok szükségesek (ipari park, inkubátorház stb.)

GAZDASÁGI, TÁRSADALMI ÉS KÖRNYEZETI HATÁSOK

Ebben a prioritásban szereplő fejlesztési elképzelések a régió valós gazdasági helyzetéből és a régió belüli területi különbségekből indulnak ki. Két fejlesztési irány horizontális szempontok alapján az egész régióban elősegíti a gazdasági szerkezetváltást és a KKV-k megerősödését. Másik két fejlesztési irány a növekedési lehetőségekkel bíró pólusok és foglalkoztatási központok fejlődésére hat. A versenyképesség javítására és jövedelmező munkahelyek létrejöttére főleg nagyobb térségközpontokban van esély, ahol a szakképző intézmények is működnek. Koncentrálni kell a régióban szűkösen rendelkezésre álló fejlődési potenciált, ám még így is csak lassú növekedés várható, amint arra az elmúlt évtized rámutatott. A régió fejlődése főleg a mindenkor rendelkezésre álló munkaerő képzettségétől függ, amelynek látványosabb megváltozásához nagyjából egy évtized szükséges.

2. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS:

A HUMÁN ERŐFORRÁSOK FEJLESZTÉSE – BEFEKTETÉS AZ EM- BERBE

A FEJLESZTÉSI PRIORITÁS INDOKOLTSÁGA

A társadalmi kohézió (szolidaritás) erősítésével, a civilizációs javakhoz való hozzáférés feltételeinek megteremtésével és az esélyegyenlőség javításával egyrészt közvetlenül megváltoztathatók a régióra hosszú évtizedek óta jellemző kedvezőtlen társadalmi folyamatok, másrészt – az említett tényezők áttételes hatásaiként – érdemben segíthető a humán erőforrások fejlődése, ami a társadalom, a gazdaság bármely területén tervezett előrelépés, vagyis a jövőbeni tartós fejlődés legfontosabb alapfeltétele.

A humán erőforrások javítását illetően egy regionális szintű, legalább középtávban gondolkodó fejlesztési alapidokumentumnak olyan fejlesztéseket kell támogatnia, amelyek hatása komplex módon érvényesül, segíti a helyi gazdaság fejlődését, alkalmassá teszi a munkavállalókat a munkaerőpiac igényeinek kielégítésére, a gazdaság és társadalom szereplőinek összefogásán, együttműködésén alapul, mérsékli a területi hátrányokat, csökkenti a társadalmi, szociális feszültségeket.

PROBLÉMÁK – SZÜKSÉGLETEK

A Dél-Alföld jelenleg az ország egyik legkedvezőtlenebb demográfiai helyzettel jellemezhető régiója. Ebben meghatározó szerepe van az időskorúak kimondottan magas, a fiataloké alacsony arányának, az évtizedek óta jellemző természetes fogyásnak, a válások gyakoriságának, az alacsony gyermekszámnak, a népesség kedvezőtlen egészségi állapotának, a rossz halálozási mutatóknak, az öngyilkosságok magas arányának. A problémákat tovább fokozza a hátrányos helyzetű határmenti (ország-, megyehatár) területeken és a belső perifériák kisebb falvaiban a kedvezőtlen aktivitási arány, a szociálisan veszélyeztetett társadalmi csoportok és a társadalom perifériájára szorulóknak számának növekedése és a régió egyes területein kimondottan magas munkanélküliségi ráta. Mindez – figyelembe véve az állam által nyújtott ellátások (nyugdíj, munkanélküli ellátások, jövedelem pótló támogatás, családi pótlék, stb.) színvonalát – a települési önkormányzatok által nem vagy csak rendkívül nehezen megoldható szociális és társadalmi feszültségeket okoz.

A kedvezőtlen tendenciák korlátozása a régió egészében, de különösen a hátrányos helyzetű területeken, településeken az alapellátások színvonalának emelését, a prevenciót szolgáló eszközök és eljárások terjesztését, a középfokú ellátások területi rendszerének kiegyenlítését teszi szükségessé. A tartós munkanélküliséggel veszélyeztetett csoportok (alacsony végzettségűek, szakképzetlenek, idősek, pályakezdők, munkaerő-piaci szempontból kedvezőtlen helyzetű térségekben, településeken élők) esetében kiemelt szerepe van az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközöknek, azon belül is a komplex átképzési-foglalkoztatási programoknak.

A középfokú oktatás, képzés kapacitása az utóbbi években megfigyelhető bővülés és a középfokot is elérő tanulólétszám-csökkenés miatt a túl bő, szinte már megtölthetetlen és így pénzügyi szempontból racionálisan nehezen fenntartható intézményhálózat képét vetíti előre. Az elmúlt néhány évben a képzés szerkezetének alakulását már nagyrészt a tanulókért folyó verseny határozta meg. Ebben az intézmények saját érdeke (foglalkoztatási) és az iskolafenntartó (általában) önkormányzatok költségvetési pozíciója, helyzete a legfontosabb befolyásoló tényező, ami egyrészt rövid távú gondolkodást feltételez, másrészt elsősorban a mennyiségre,

nem pedig a minőségre helyezi a hangsúlyt, továbbá nem teszi érdekeltté a szereplőket (képző intézmény, fenntartó) a gazdaság által egyértelműen megkövetelt szemlélet- és szerkezetváltás végrehajtásában. E problémákat fokozza az iskolafenntartók egymással szembeni ellenérdekeltsege, az együttműködés, egyeztetés rendszerének kialakulatlansága, az ellátás területi összehangolásának hiánya, és a munkaerő-piaci folyamatokat figyelembe vevő, megalapozott döntésekhez szükséges információk esetlegessége.

A gazdaság munkaerő-szükségletének magas színvonalon történő kielégítése, szerkezetváltásának elősegítése nem érhető el az oktatás, képzés, továbbképzés, átképzés rendszerének (regionális szinten) összehangolt fejlesztése, az ellátás területi különbségeinek csökkentése nélkül.

A lakosság jelenlegi nyelvtudása (nyugati nyelvek, környező – partner – országok nyelvei) alacsony szintű, az Európai Unióval kapcsolatos ismeretei esetlegesek, korlátozottak, felkészültsége a csatlakozásra nem megfelelő.

A régió nemzetközi szerepének elősegítése és az EU-csatlakozás sikeressé tétele szükségessé teszi a helyi közösségek, gazdasági szereplők és a lakosság Európai Unióval kapcsolatos ismereteinek lényeges bővítését, a kommunikációképesség (nyelvtudás) fejlesztését és az EU-forrásokhoz való hozzáférés érdekében konkrét információk, gyakorlati tapasztalatok megszerzését.

A Dél-Alföld komoly hagyományokkal rendelkezik a civil szerveződésekkel szemben. Az egyesületek, alapítványok elmúlt tíz éves fejlődése látszólag egy jól szervezett civil társadalom képét vetíti előre, az adatokból feltételezhető aktivitás azonban meglehetősen szűk körű, vagyis e szervezetek társadalmi hatása jelenleg még esetleges, területi elhelyezkedésük rendkívül egyenetlen.

Az egyre súlyosabb szociális és társadalmi problémák kezelése, a társadalmi integráció hiánya, a deviáns jelenségek előfordulásának gyarapodása, a környezeti problémák szükségessé teszik a helyi közösségek támogatását, a civil szerveződések aktivizálását, szerepük erősítését, a helyi kötődés fejlesztését. Az „alulról építkezés”, a „partnerség” – mint az EU területfejlesztési politikájának legfontosabb alapelvei – ugyanis saját érdekeit megjeleníteni tudó és akaró társadalmi szereplőket feltételez. A helyi közösségek működése jelenti az első és talán legfontosabb lépést a (helyi) társadalom újraszerveződésében.

CÉLOK

- A lakosság és a gazdasági szereplők Európai Unióval kapcsolatos tudásának, gyakorlati ismereteinek bővítése a régió nemzetközi kapcsolatainak szélesítése és az EU-csatlakozás sikere érdekében.
- A népesség képzettségi színvonalának emelése, minőségi munkaerő biztosítása a gazdaság versenyképességének javítása érdekében.
- A munkanélküliség problémájának minél hatékonyabb kezelése, a szociálisan veszélyeztetett társadalmi csoportok, a társadalom perifériájára szorulóknak ellehetetlenülésének megakadályozása, a hátrányos helyzetű területek, tanyás térségek végletes leszakadásának korlátozása.
- A helyi közösségek támogatása, a civil szerveződések aktivizálása, szerepük erősítése, a helyi és a regionális kötődés fejlesztése érdekében.

JAVASOLT FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

2.1. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

AZ ISKOLARENDSZERŰ KÉPZÉS, SZAKKÉPZÉS ÖSSZEHANGOLÁSA A MUNKAERŐ-PIACI IGÉNYEKSEL, AZ ÁTKÉPZÉS, MUNKAERŐ-PIACI KÉPZÉS FEJLESZTÉSE REGIONÁLIS SZINTŰ EGYEZTETÉSSSEL

Az iskolarendszerű képzés, szakképzés átalakulásának ütemét és alapvető céljait elsősorban országos jogszabályok határozzák meg. A Dél-Alföld intézményrendszerének azonban mindezek mellett összhangban kell lennie – különösen a képzési szerkezet és a területi struktúra vonatkozásában – a helyi gazdaság munkaerőigényével, továbbá követnie kell a gazdaságfejlesztés tervezett irányait is.

A régió gazdasági szerkezetében eddig bekövetkezett és várható további lényeges változások, a piacgazdasági körülmények és követelmények, a növekvő technológiai színvonal, az EU-csatlakozásra való felkészülés új ismereteket, mentalitást, képzettségeket és képességeket követelnek. A munkaerőpiac változó igényeit csak a gazdaság szereplőivel szorosan együttműködő, rugalmas, adaptív szakképzési intézményrendszer képes figyelembe venni, követni. Mindezek érdekében:

- *Az iskolafenntartók döntéseinek (képzési irányok, beiskolázási létszámok, képzési szerkezet meghatározása) segítése, megalapozása érdekében egyrészt lényegesen erősíteni kell a gazdasági kamarák szerepvállalását, másrészt biztosítani kell a munkaerőpiac változásairól, a foglalkoztatás alakulásáról és trendjéről készített célirányos elemzésekhez, előrejelzésekhez való hozzájárulás lehetőségét.*
- *Elő kell segíteni a szakképző intézmények és a gazdaság szereplői közötti szoros együttműködést (a kapcsolatok intézményesülését), ezzel megfelelő alapot teremtve a szakképzés folyamatos szerkezeti és tartalmi modernizációjához.*
- *Lényegesen növelni kell az érettségi utáni szakképzés arányát – többek között például a fél-felsőfokú szakképzés (post-secondary) kiterjesztésével.*

A gazdaság munkaerő iránti igényének folyamatos kielégítése és az eredményes foglalkoztatáspolitikai érdekében:

- *Már rövid távon fejleszteni kell a munkaerőpiac változásához rugalmasan alkalmazkodó felnőttoktatási, továbbképzési és átképzési rendszert. Kiemelten kell kezelni az informatikai, a bio- és egészségipari, a menedzsment, a turisztikai (ezen belül is az egészségturizmushoz kapcsolódó) szakmai, valamint a kommunikációs képzések szerepét.*
- *El kell terjeszteni az egész életen át történő tanulás eszméjét, s meg kell teremteni ennek személyi, infrastrukturális feltételeit. Különös figyelmet kell fordítani a távtanulás rendszerének fejlesztésére, az ehhez kapcsolódó rugalmas munkaidő-beosztás kialakítására.*
- *A munkavállalói képzési és továbbképzési programok mellett növelni kell a munkáltatók számára nyújtott szolgáltatások (alkalmazottak továbbképzése többek között például új technológia bevezetése esetén, vezetői tréningek, stb.) arányát.*
- *A vállalkozók számára nyújtott képzések, továbbképzések szinten tartása mellett meg kell teremteni az önképzés intézményesített feltételeit (előadások, szaktanácsadás, konzultációs lehetőségek, információszolgáltatás, távoktatás).*
- *A dél-alföldi munkanélküliség kezelésében továbbra is kiemelt szerepet kell kapnia az aktív foglalkoztatáspolitikának. Ennek értelmében a gazdasági szerkezetváltást szolgáló eszközök és a munkaerő-piaci pénzügyi források felhasználását a hatékonyság növelése érdekében regionális szinten is egyeztetni kell.*
- *A hátrányos helyzetű térségekben arányában és számában lényegesen növelni kell (illetve be kell vezetni) az önkormányzat, a képző intézmény, a gazdaság szereplői és a munkaügyi központ összefogásával, összehangolt tevékenységével végzett komplex átképzési-foglalkoztatási programokat.*

2.2. FEJLESZTÉSI IRÁNY:**A GAZDASÁGI SZEREPLŐK ÉS A LAKOSSÁG FOLYAMATOS TÁJÉKOZTATÁSA AZ EURÓPAI UNIÓ ELVÁRÁSAIRÓL ÉS AZ ÁLTALA BIZTOSÍTOTT FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEKRŐL**

Regionális szinten összehangoltan célszerű folytatni, elmélyíteni s a Dél-Alföldön élők minél szélesebb köre számára kiterjeszteni az Európai Unióval, illetve a magyarországi csatlakozás következményeivel kapcsolatos ismeretek átadását. Az információknak az európai állampolgárság kérdéskörére, az egységes belső piac versenyszabályozására, a jogrendszerre, illetve az ágazati politikákra kell koncentrálnia. Mindezekben, s a nyelvoktatáson túl nagy hangsúlyt kell fektetni az EU regionális és agrár-politikája dél-alföldi régió szemszögéből különösen fontos elemeinek, várható hatásainak megismertetésére.

A felkészítés legfontosabb célcsoportjai a vállalkozók, gazdasági menedzserek és a helyi, megyei és regionális szintű politikusok, önkormányzati tisztviselők, ismeretterjesztésre alkalmas értelmiségiek, civil szervezetek, fiatalok. Az összehangolt felkészítés javasolható eszközei:

- *az iskolarendszerű, munkaerő-piaci képzés, távoktatás – melyet célszerű összekötni a dél-alföldi régióval kapcsolatos ismeretek terjesztésével, s melyben az érdekelt oktatási intézmények, a megyei vállalkozásfejlesztési alapítványok, a regionális képző központok stb. kooperációja kívánatos;*
- *dokumentációs központok – melyek a békéscsabai, kecskeméti, szegedi Európai Információs Pontok (EIP) szakmai irányításával, városi és falusi könyvtárakban, iskolákban, teleházakban épülhetnek ki (könyvek, sajtótermékek, propaganda-anyagok közzététele után Internet-kapcsolatot is elérhetővé téve a megfelelő brüsszeli központokkal), s hosszú távon szoros együttműködést megvalósító regionális hálózattá fejleszthetők;*
- *a helyi és regionális média (újság, TV, rádió) – melynek különösen az EIP-hálózattal való együttműködése javasolható;*
- *rendezvények (EU-napok, szakember-találkozók, fórumok stb.) – melyeken célszerű megjelentetni a Dél-Alföld "logo"-ját;*
- *külföldi cserekapcsolatok – melyekben a testvérvárosi, testvérmegyei kapcsolatok mellett kiemelt szerepet tölthetne be egy testvérrégiós partneri viszony.*

A felkészítés hatékonyságát nagyban növelné az abban bármilyen formában résztvevő intézmények, szervezetek közti rendszeres információáramlás.

2.3. FEJLESZTÉSI IRÁNY:**A HUMÁN SZOLGÁLTATÁSOK TERÜLETI ELLÁTÓ- ÉS ALAPHÁLÓZATÁNAK FEJLESZTÉSE**

A jelenleg túlcentralizált regionális középfokú oktatási rendszer, tekintettel a csökkenő tanulólétszámra és a növekvő kapacitásra, már rövid távon szükségessé teszi az ellátás területi struktúrájának és szakmai szerkezetének újragondolását. A különböző iskolafenntartók döntéseinek összehangolása a területi ellátás szempontjából nélkülözhetetlen feladat, ezért meg kell teremteni ennek intézményesített és egyúttal a tényleges működőképességet is biztosító feltételeit.

A régió fekvő- és járó-beteg ellátásának fejlesztésekor a mennyiségi paraméterek helyett a rendszer belső szerkezetének arányosabbá tételére, összehangoltságának biztosítására és a területi ellátás kiegyenlítésére kell fektetni a hangsúlyt.

Mindezek mellett fontos feladat az egészségügyi ellátórendszer és a szociális, jóléti rendszerek együttműködésének segítése. Fokozott figyelmet kell fordítani a rehabilitáció felkarolására, a csökkent munkaképességűek foglalkoztatására.

- *Az elmúlt évek változásai következtében folyamatosan növekvő területi és társadalmi különbségek mérséklésében, a szociálisan veszélyeztetett társadalmi csoportok és a társadalom periferiájára szoruló arányának csökkentésében kiemelkedően fontos szerepe van az egészségügyi, szociális, oktatási ellátások színvonalának és az azt biztosító intézményrendszer területi elhelyezkedésének. Ennek értelmében az alapellátás*

minden részén kiemelt szerepet kell kapnia a megelőzésnek, az egészséges életmód kialakításának, a mentális állapot javításának.

- A szociális és egészségügyi ellátásban már rövid távon segíteni kell a korszerű ellátási-gondozási módszerek elterjedését (családsegítés, gyermekvédelem, védőnői hálózat, házi gondozás, házi betegellátás). Az egészségügyi alapellátás műszerezettségének javításával, a házi orvosi és házi gyermekorvosi praxisok nagyságának csökkentésével középtávon érdemben emelni kell a preventív vizsgálatok, szűrések és a „be-fejezett ellátás” arányát.
- A munkanélküliség kezelésében a hátrányos helyzetű térségekben és a belső perifériák községeiben a közmunka programoknak továbbra is kiemelt szerepet kell kapniuk. Az átképzési programok között az alacsony képzettségű tartós munkanélküliek számára nyújtott kihelyezett felzárkóztató képzések arányát már rövid távon növelni kell. E térségekben és a tanyás területeken a feszítő szociális problémák miatt az önkormányzati szociális alapellátások és intézmények mellett fokozottan kell támogatni az önkormányzati kötelező feladatokon felül vállalt komplex szociálpolitikai programok megvalósítását.
- A munkanélküliség kezelésének a nyugati országokban egyre terjedő formáját a távmunkát a régióban is fontos volna népszerűsíteni. A távolsági munkavégzés infrastrukturális feltételeinek megteremtése különösen a rurális, periférikus térségekben kiemelten fontos. A megváltozott munkaképességűek, kismamák, illetve más okból inaktívvá vált csoportok munkaerőpiaci visszaintegrálását szolgálhatná a részmunkaidős foglalkoztatási lehetőségek bővítése, melynek működő modelljeit Európa nyugati felén meg lehet találni.

2.4. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

A HELYI KÖZÖSSÉG VÉDŐHÁLÓ-SZEREPENEK (ÚJJÁ)SZERVEZÉSE, A CIVIL SZERVEZETEK TÁMOGATÁSA, A HELYI ÉS REGIONÁLIS KÖTÖDÉS ÉS SZOLIDARITÁS ERŐSÍTÉSE

A civil szervezetek a társadalmi innováció egyik legfontosabb aktorának tekinthetők. E szervezetek a társadalmi szükségletek változásaira gyorsabban és adekvátabban képesek reagálni, mint a bürokratikus vagy a profitorientált vállalkozások, szervezetek, intézmények.

Az EU támogatási politikájának legfontosabb alapelvei közé tartozik az „alulról építkezés” és a „partnerség”, ami saját érdekeit megfogalmazni és azokért tenni is képes társadalmi területfejlesztési szereplőket feltételez. Ez, illetve az egyre súlyosabb szociális, társadalmi problémák (a társadalmi integráció hiánya, a deviáns jelenségek előfordulásának gyarapodása) különösen fontossá teszik a társadalom újraszerveződésének segítését:

- a helyi közösség-szerveződés elősegítését, működési feltételeik javítását;
- a civil szervezeteket támogató, azokra támaszkodó társadalmi környezet kialakítását;
- a szervezetek, kezdeményezések kapcsolatának, hálózatba szerveződésének segítését, regionális összefogások kialakítását, ezek intézményesülését;
- a szervezetek közötti információáramlás feltételeinek megteremtését, sikeres, működő szerveződések, modell értékű kezdeményezések bemutatását.

2.5. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

A FELSŐOKTATÁS CÉLZOTT ÉS ÖSSZEHANGOLT FEJLESZTÉSE

A régió felsőoktatása mind telephelyeit, mind képzési szerkezetét, mind szervezeti rendszerét tekintve számottevő átalakuláson ment át az elmúlt évtized során. Ennek ellenére a képzési szerkezet ma is hiányos, különösen a műszaki egyetemi képzési szint hiánya feltűnő.

Az egyes intézmények közötti együttműködési készség csekély, az átjárhatóság megteremtése gyermekcipőben jár. A „bolognai folyamat” hazai bevezetése kapcsán a főiskolai hálózat fejlődési lehetőségei átgondolásra szorulnak, különösen a mester-képzés (MA, MSc) szintjére való átlépés lehetőségei kapcsán. Ennek oldására a következő lépéseket szükséges megtenni:

- a műszaki képzés erősítését, különös tekintettel az egyetemi szintű képzés beindítására;
- a gazdasági és idegenforgalmi képzési irányok erősítését;
- a bevezetett kredit-rendszerek fokozatos konvergenciáját az oktatott azonos alapszakok tekintetében;
- regionális felsőoktatási megállapodás-rendszer megkötését a felsőoktatási szereplők között a BA/BSc, mester és doktori kurzusok közötti átjárhatóság céljából.

A FEJLESZTÉS TERÜLETI SZEREPLŐI, BEAVATKOZÁSI TÉRSÉGEI

Megyék

A középfokú oktatás legfontosabb elfogadott (jelenleg is hatályos) fejlesztési alapszabályai a megyei oktatásfejlesztési tervek, melyeket a megyék és a megyei jogú városok készítettek elő, majd a megyei és a megyei jogú város(ok) önkormányzatát rendszeresen egy asztalhoz ültető (önkormányzati törvényben szabályozott) egyeztető megbeszélésen fogadtak el. A szintén megyékben szervezett közoktatási közalapítványok is e dokumentumok alapján osztják el fejlesztési forrásaikat. Az intézményrendszer területi szintű összehangolása e dokumentumok regionális egyeztetését kívánja, illetve szükségessé teszi a fejlesztési tervek folyamatos kontrollját, a változó társadalmi, gazdasági körülményekhez igazítását. E dokumentumok csak abban az esetben lehetnek a tényleges fejlesztő tevékenység alapszabályai, ha az iskolafenntartók (a tényleges döntéshozók) azonosulni tudnak azzal, ezért egy az intézményfenntartókat rendszeresen összehozó konzultatív szervezet létrehozásával segíteni kell a kommunikáció kialakulását, a települési szintű fejlesztések összehangolását. Az egészségügy területén e konzultatív fórum szerepét tölti be a DAREK.

A gazdaságfejlesztési, szerkezetátalakítási források hatékony felhasználása szintén első lépésben megyei szinten (majd a régió szintjén is) követeli meg a foglalkoztatáspolitikában érintett, érdekelt szereplők rendszeres együttműködésének kialakulását. Ez a megyei munkaügyi tanácsok és a megyei területfejlesztési tanácsok között a régióban már működik is, ugyanakkor a működés továbbfejleszhető, hatékonyabbá, eredményesebbé tehető.

Kistérségek

Az intézményi területi ellátás biztosítása a kistérségek (intézményi ellátási körzetek) önkormányzatai, intézményei között szoros kapcsolatokat feltételeznek, ami a gazdaság és társadalmi élet fontosabb helyi szereplőivel kibővíthető, kiszélesíthető. A kisvárosi, középvárosi szakképzési bázisok fejlesztése és alkalmassá tétele a munkaerő-piaci képzések számára intenzív együttműködést követel az említett szereplők, illetve a regionális képző központok és a munkaügyi központok között is. Az előirányzott fejlesztések közvetlen hatása zömmel a kistérségek szintjén jelentkezik, érintve a régió valamennyi területi egységét. Ma a kistérségi szint (táji, néprajzi egység, városkörnyék) az a legnagyobb területi egység, ahol egyértelműen tetten érhető a területi identitás. Ennek erősítése a régió jövője szempontjából is fontos.

Települések

A prioritás fejlesztéseinek többsége (különösen az alapellátást érintők) a régió hátrányos helyzetű belső és külső perifériáinak települései, illetve az ott élő lakosságot érinti. A társadalom jelenlegi szervezetszintjén elsősorban helyi (települési) hatással kell (lehet) számolni a civil szervezetek tervezett támogatását illetően. E fejlesztési irány a régió minden települése, illetve a régió mint területi egység számára is nélkülözhetetlen.

GAZDASÁGI, TÁRSADALMI ÉS KÖRNYEZETI HATÁSOK

Az e prioritásban szereplő fejlesztési javaslatok szinte kivétel nélkül az itt élő lakosság életfeltételeinek közvetlen vagy közvetett javítását célozzák. A közvetlen hatások elsősorban az intézményi szolgáltatások (oktatás, egészségügy, szociális ellátás), fejlesztése révén érvénye-

sülhetnek, a közvetett hatások pedig a fejlesztések gazdasági szférát érintő élénkítő következményeihez kapcsolhatók. Ennek talán legfontosabb eleme a képzés, átképzés, továbbképzés feltételeinek megteremtése, a gazdaság munkaerő-szükségletének minél magasabb színvonalon történő kielégítése. Közvetlen gazdaságélénkítő hatása lehet még a szakképzés és a gazdaság együttműködésének, ami a gyakorlólhelyek fejlesztéséhez a termelésben is hasznosuló forrásokat biztosíthat.

A civil szervezetek fejlesztése fontos hatással bírhat a környezet védelme, megőrzése szempontjából. A helyi társadalom a modern környezetkultúra, környezeti szemlélet birtokában például hatékonyabban képes részt venni a döntéshozatalban vagy befolyásolni azt. Ehhez elengedhetetlen a hiteles információk nyilvánosságának biztosítása. A nyilvánosság széles körű ellenőrzése nélkül nem garantálható a környezeti szemlélet érvényesítése, a döntéshozatal során csupán az egymással szemben álló érdekek és az ezeket alátámasztó ellentmondó állásfoglalások ütközhetnek.

A felsőoktatás tervezett fejlesztési lépései egyik oldalról a helyi gazdaság igényeit kiszolgáló, ahhoz igazodó képzési formák és szakok elindítását eredményezhetik, másik oldalról hozzájárulhatnak ahhoz, hogy regionális szinten összehangolt képzési rendszer jöjjön létre, mely a kisebb főiskolai képzési helyeken végzett tehetséges diákok számára is esélyt ad a magasabb szintű képzésbe való bekerülésre, a képességeiket kiteljesítő végzettség megszerzésére.

3. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS:

RÉGIÓSZERVEZÉS – FEJLESZTÉSI MINTARÉGIÓ

A FEJLESZTÉSI PRIORITÁS INDOKOLTSÁGA

A Dél-Alföld élen járó szerepet töltött be a magyar regionalizálási folyamatban, az intézményrendszer kiépítésében, az érdemi fejlesztések elindításában. Az ország területi politikájában megfigyelhető következetlenségek, a törvényi szabályozás hiányosságai, a területfejlesztésre fordított források elégtelensége azonban visszavetette a kezdeményezőkézséget a régióban, s kételyeket ébresztett az érintett szereplőkben a regionális célok komolysága kapcsán. Az Európai Unióhoz történt csatlakozás – reményeink szerint – új lendületet adhat a hazai decentralizációnak, felértékeli a fejlesztési régiókat, a gyakorlatban is megvalósítja az ágazati és területi érdekek egyeztetésének mechanizmusát, valamint érdemi fejlesztési forrásokat juttat az elkészült stratégiák megvalósításához.

A prioritás megfogalmazását indokolja a területfejlesztés és az ágazati szereplők közötti partnerség alacsony szintje, a kooperációs hálózatok kialakulatlansága, esetlegessége. Érdemi belső összefogás hiányában a régió, mint egész nem lesz képes karakteres „üzenetet” megfogalmazni a külső szereplők irányába, sem azokat tudatosan végrehajtva pozitív imázst kialakítani magáról.

Ahhoz, hogy a régió részévé válhasson a táguló európai gazdasági, kulturális stb. tereknek, definiálnia kell szerepét és helyét a tágabb környezetében, a kontinentális léptékű áramlási rendszerekben, együttműködési hálózatokban. Ez a Duna-Körös-Maros-Tisza (DKMT) Eurorégió irányában többé-kevésbé megtörtént, ám más relációkban még adósak vagyunk a szerepek át-, illetve újra-gondolásával. Különösen fontosnak tűnik a Régiók Európai Bizottságában való megjelenés, a brüsszeli képviselő megnyitása, valamint a meglévő külső kapcsolatok (regionális, megyei, térségi, települési, ágazati) összehangolt, tudatos felhasználása a Dél-Alföld felzárkózásának és európai integrációjának érdekében.

PROBLÉMÁK – SZÜKSÉGLETEK

A korábbi évtizedek merev, dominánsan hierarchikus kapcsolati hálóját a rendszerváltás jelentősen oldotta, de még nem elég erősek az új típusú, partnerségen alapuló, a régiót egybefűző együttműködési hálózatok a közös problémák megoldására. A tradicionális városok között erőteljes a rivalizálás, falusi környezetükre gyakorolt pozitív hatásukat gyengíti a „befelé fordulás”. A térségi és ágazati érdekek gyakran ütköznek, az összefogás tartalmi háttérét egyelőre szinte kizárólag a külső források megszerzésének reménye adja. A regionális identitás hiányában a Dél-Alföld – mint az együttélés közös tere – az érzelmek, viszonyulás szintjén még nem jelenik meg az emberek tudatában, így nem válhat egy aktív marketing-stratégia szerves alkotóelemévé sem.

Rendkívül fontos a Dél-Alföld homogenitását biztosító közös elemek erősítése, a közösen vállalható értékek beépítése a régióképbe, annak megismertetése a térségben élőkkel, az idelátogatókkal és a külső befektetőkkel. Ugyanakkor mielőbb szükség van e közös vonások és érdekek által is összekapcsolt, erősödő kooperáció és összehangolt fejlesztés révén egymást és a környező falvakat is dinamizálni képes városhálózatra.

A Dél-Alföld az országban Budapest után a második legnagyobb felsőoktatási bázissal, és specializált kutatási-fejlesztési potenciállal rendelkezik. Ezek gazdasági és területfejlesztő hatásai azonban jelenleg a lehetségesnél jóval kisebb mértékűek és a lehetségesnél szűkebb

területen koncentrálódnak. A K+F szektor legtöbb partnere és piacai a régió kívül vannak vagy külföldiek. A Dél-Alföld a műszaki fejlesztések tekintetében messze elmarad az ország innovációban élenjáró térségeitől, a diplomás szakemberek aránya pedig csak a felsőoktatási centrumokban (elsősorban Szegeden) kiemelkedő.

Elengedhetetlen a szellemi erőforrások integrálása és a régió fejlesztésében való fokozottabb szerepvállalása. Ennek érdekében ki kell alakítani egyrészt a kutatás-fejlesztési és felsőoktatási intézmények, másrészt a K+F szektor és a gazdasági szereplők közötti folyamatos információáramlás és együttműködés csatornáit, hogy ily módon – a térség hosszú távú céljaihoz kapcsolódva – húzó hatást gyakorolhassanak a társadalom és gazdaság más területeire is.

A Dél-Alföld gazdaságának egyik problémája abban rejlik, hogy viszonylag kevés a régió arculatát meghatározó, széles körben ismert termék, s ezek is egymástól elszigetelten, csekély húzóhatással léteznek. Ugyanakkor számos olyan mezőgazdasági, élelmiszeripari, kézműipari terméket állítanak elő helyben, melyek mint régióspecifikus készítmények, alkalmasak lennének a helyi gazdálkodási, termelési hagyományok megőrzésére, folytatására, felelevenítésére, a régióról kialakult kép pozitív irányú megváltoztatására.

Ezért szükség van a régióban „előállított” speciális áruk és szolgáltatások” erőteljes marketingjére és védelmére, termelési vertikumok kiforrására, termelési körzetek lehatárolására, s az ilyen tevékenységre specializálódott termelők célzott támogatására.

A régióval határos országokban tapasztalható politikai és gazdasági bizonytalanság, illetve a térségről kialakított általános kép is hátráltatta a tranzit-, illetve kapuszerepből adódó lehetőségek, a régióban rendelkezésre álló kapacitások és adottságok kihasználását.

A Dél-Alföld nagyvárosainak nemzetközi – illetve nemzetközivé fejleszthető – funkciói révén fontos szerep jut a térség megismertetésében (marketing) és a piaci információk közvetítésében a régióbeli szereplők felé. Ennek kedvező hatásait csak a kölcsönös együttműködések révén hálózattá szerveződő városok terjeszthetik ki a Dél-Alföld kevésbé dinamikus térségeire is. A régió egészét érintő feladat ugyanakkor a vállalkozók, munkavállalók és önkormányzatok felkészítése a régió átalakuló nemzetközi szerepére.

A térséget magában foglaló eurorégiós szerveződés kereteinek kialakítása megtörtént, ám az azt tartalommal megtöltő hálózati kapcsolatok és határmenti kezdeményezések, együttműködések szórványosak, a továbblépés lehetőségeit erősen korlátozzák a szereplők eltérő érdekei. A kapcsolatok fejlődését, bővítését emellett az infrastrukturális összeköttetések elégtelensége, az információhiány és sok esetben a bizalmatlanság is akadályozza.

A régió földrajzi helyzetéből következik, hogy az együttműködések kiterjesztése különösen a gazdaság területén sürgető feladat: elsősorban az ehhez szükséges infrastrukturális és információs háttér hiányzó elemeinek kialakítása, a közösen megfogalmazott célok megvalósítása, az együttműködés fokozása révén. Emellett a természet- és környezetvédelmi együttműködések elősegítése, a határmenti területek kulturális, nyelvi, etnikai sokszínűsége megőrzése céljából szükség van a kistérségi és településszintű együttműködések támogatására, üzleti információs bázis működtetésére, illetve az együttműködések humán alapjainak (pl. nyelvi képzés és szolgáltatás) megteremtésére is.

CÉLOK

- Olyan egységes, pozitív régió-imázs megteremtése és elterjesztése, melynek része egy ágazati és területi szereplők közti, közös érdekeken alapuló, modell-értékű együttműködés, a Dél-Alföld integrációját segítő hálózatépítés.

- A régió arculatát alakító, speciális termékek, szolgáltatások, termelési kultúra támogatása. A régióspecifikus termékek előállításán alapuló, tömeges foglalkoztatást biztosító tevékenységek, hosszabb távon azok piacodosásának elősegítése.
- A képzési szerkezetüket folyamatosan megújítani képes, integrált felsőoktatási intézmények és kutatóintézetek együttműködése révén egyes tevékenységek fejlődésének előmozdítása; a Dél-Alföld valamennyi térsége innovációfogadó és jövedelemtermelő képességének javítása.
- A régió Közép- és Délkelet-Európát összekötő "kapu"-szerepének formálása (a DKMT Eurorégió keretei között) a térség etnikai-kulturális sokszínűségére, az államhatárokon átnyúló gazdasági és személyes kapcsolatokra, valamint a régió nemzetközi szerepet betöltő (szolgáltató, információs), hálózattá szerveződő centrumaira támaszkodva.
- A szomszédos országok megyéinek, régióinak együttműködésével a térség biológiai sokszínűségének megőrzése, a fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése, valamint vonzó környezet biztosítása a Dél-Alföldön élők számára.

JAVASOLT FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

3.1. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

„RÉGIÓTUDAT” ÉS RÉGIÓMARKETING FORMÁLÁSA, RÉGIÓÉPÍTÉS

Az európai uniós csatlakozás következtében felértékelődő régiók szerepe nem merülhet ki a fejlesztési források befogadásában és elosztásában. A Dél-Alföldön a korábbi kutatások már feltárták azokat az összekapcsoló elemeket, melyek a régiós összetartozás, a kifelé egységes fellépés alapvető területei lehetnek. A régiós arculat formálása (logo, jelmondat, rendezvények) megindult, de nem ért el átütő sikert. A friss felmérések szerint a régió lakosságának zöme gondolkodásában a Dél-Alföld alig van jelen, karakteres elemeinek ismertségi szintje alacsony.

A régió helyi lakossággal, betelepülőkkel, idelátogatókkal, befektetőkkel való megismertetésére, pozitív imázsának terjesztésére, vonzóvá tételére az alábbiak javasolhatók:

- *A régió társadalmasítása. A Dél-Alföld jelképeit, problémáit és eredményeit közelebb kell vinni az itt élő emberekhez, a jelenleginél sokkal több, nagyobb szabású rendezvénnyel, az azonosulásra módot adó jelképekkel, híradásokkal át kell törni az „ingerküszöböt”.*
- *A helyismereti, monográfia-készítési tevékenységek eredményeit is felhasználó földrajzi, történelmi, ökológiai-környezetvédelmi, néprajzi, a Dél-Alföldre vonatkozó, a régiók Európájának ismeretanyagába ágyazott tananyagok szakszerű, folyamatos helyi oktatása komoly előrelépést jelentene.*
- *Támogatni kell a háromszintű (helyi, regionális és országos) televíziózás és rádiózás hatékony együttműködésének megvalósítását, kihasználva az egyes szintekben rejlő előnyöket (a régiótudat erősödését és a régiómarketinget szolgáló társadalmi párbeszéd, információközvetítés, a stúdiók által sugárzott anyagok archíválása).*
- *Az írott sajtó az eddigieknél lényegesen többet tehet a régióról szóló ismeretek közvetítésében, a fejlesztési elképzelések, programok bemutatásában. Célszerű lenne egy regionális napilap indítása már rövid távon, vagy induló lépésként a regionális hírek szervezettebb megjelentetése a megyei lapokban.*
- *Még mindig alacsony szinten használjuk ki az Internet-ben rejlő lehetőségeket. Ösztönözni kell a még be nem kapcsolódott településeket, kistérségeket, gazdasági szereplőket a hálózaton való megjelenésre, annak használatára. A már elérhető ismeretanyagból célszerű lenne régiószinten egy jól strukturált, átlátható, külsőben és tartalmában is vonzó rendszert kialakítani, majd azt folyamatosan aktualizálni és bővíteni.*

- Mind a régióban szervezett, mind a hazai és külföldi fórumokon, kiállításokon, vásárokon és más rendezvényeken, s ugyanígy a különböző propaganda-anyagokban célszerű megjeleníteni a régió nevét, „logo”-ját, a külvilág felé küldött „üzenetét”.
- Támogatandók a régiótudat és régiómarketing formálását segítő civil szervezetek, közösségfejlesztő, hagyományörző és -teremtő rendezvények, azok regionális hálózattá szervezése, továbbá a regionális tudományos tanácskozások, szakmai találkozók.
- A dél-alföldi régió marketing-stratégiájának kulcsfontosságú elemei a régióspecifikus termékek, ezért kívánatos az áruk és szolgáltatások jelenleginél szélesebb körének bevonása e körbe, valamint az ágazati minőségbiztosítási tanúsítványok megszerzésének ösztönzése. Célszerű a régióspecifikus termékek és szolgáltatások régióbeli regisztrációs, minősítő és monitoring-rendszerének kidolgozása, a folyamat intézményi kereteinek kialakítása. Törekedni kell a sikeres termék és a régió nevének összekapcsolására, a régióimázs gazdasági elemeinek felépítésére.
- A hagyományos agrár- és kézműipari termelési ismereteit célszerű összegyűjteni, szabványosítani, védeni, és biztosítani a hagyományok továbbélését (szakképzés). Rehabilitálni kell az agrárszektorban nagy hagyományokkal rendelkező tájtermelési körzeteket – szigorú minőségi ellenőrzés mellett –, ösztönözni a speciális termékek szaporítóanyag-termelését.
- A szellemi tőkén alapuló termékek (könyvkiadás, kulturális rendezvények, szoftveripar stb.) fejlődését információ-közvetítéssel, közvetlen vagy közvetett támogatással (pályázati lehetőségek, rendezvények regionális koordinációja, díjak alapítása vagy felújítása, ösztöndíjak, pályadíjak kitűzése stb.) kell ösztönözni.

3.2. FEJLESZTÉSI IRÁNY

A RÉGIÓN BELÜLI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK ÖSZTÖNZÉSE – PARTNERSÉG ÉS HÁLÓZATOK KIALAKÍTÁSA

A régió fejlődésének egyik problémája a belső együttműködés lehetőségeinek kihasználatlansága. Sem a gazdasági szereplők körében, sem az ágazati döntésekben, sem a területfejlesztési lépések kapcsán nem mondható el a három megye, valamint az azokat alkotó térségek és települések közötti szoros kooperáció, az ésszerű és kívánatos munkamegosztás, a világos szerepvállalás és egyéni karakterek hangsúlyozása. Számos esetben a régió képtelen volt kifelé egységes álláspontot felmutatni, mely központi fejlesztési források elvesztését, beruházások késedelmes indítását, korlátos megvalósítását eredményezték. Ez esetben nem elsősorban az intézményi keretek hiánya okolható a problémákért, hanem a politikai és személyes érdekek ütközése.

- Célszerű volna a Regionális Fejlesztési Tanács és a Fejlesztési Ügynökség konzultációs és partneri hálózatának kiterjesztése, a speciális érdekek beépítése a területfejlesztési döntésekbe.
- Minden szinten és ágazatban (pl. oktatás, egészségügy, munkaerőpiac, üzleti szolgáltatások, turizmus) erősíteni kell az információáramlást, a közös gondolkodást és a regionális szintű program-alkotást. A folyamatos és nyitott konzultációk, a résztvevők konszenzusán alapuló döntések végrehajtása sokkal gyorsabban, kisebb ellenállás mentén történhet meg.
- Partneri viszony kialakítása a régió nemzetközi szerepet betöltő városai (elsősorban Szeged és Kecskemét, valamint Békéscsaba), illetve a régió kis- és középvárosai között; az információáramlás és az együttműködés kereteinek megteremtése; speciális szolgáltatások (kereskedelmi-, vám-, üzleti és jogi tanácsadás; nyelvi képzés és szolgáltatás) elérhetőségének biztosítása, (szolgáltató hálózatok, inkubátorházak révén).
- Létre kell hozni a regionális szintű együttműködési hálózatokat, konzultációs fórumokat, illetve a meglévő kezdeményezéseket bátorítani kell. Ki kell használni az Internet adta lehetőségeket, különösen a közvetlen demokrácia területén (fórumok, on-line közvélemény kutatások, a döntések előtti szavazások a kulcskérdésekről, hozzászólási lehetőségek a háttéranyagokhoz stb.).

3.3. FEJLESZTÉSI IRÁNY:**A DÉL-ALFÖLD SZEREPE A DUNA-KÖRÖS-MAROS-TISZA EURORÉGIÓBAN**

Csak egy nyitott régió biztosíthatja az Európai Unió, illetve a Kelet- és Délkelet-Európa közötti információáramlást, s az erre alapozott üzleti kapcsolatok fejlődését, a tranzit-szerep (termelői szolgáltatások; térség-marketing) és határmenti forgalom (kereskedelem, személyi szolgáltatások) gazdasági kiaknázását. A nyitottság fizikai kereteinek megteremtése mellett azonban fontos feladat a régióbeli szereplők és a lakosság felkészítése is (szakképzés; piaci-jogi ismeretek; nyelvoktatás). A Dél-Alföld külső együttműködésének elsődleges térbeli kereteit a DKMT Eurorégió jelöli ki, mely román és szerb partnerekkel való folyamatos együttműködés révén töltheti be a megalapításkor megfogalmazott célját. Mindehhez az alábbi fejlesztési területek rendelkeznek:

- *A régió Európai Unió és Kelet-Európa közötti közvetítő szerepének kiaknázása piaci információs bázis létrehozásával, a helyi piaci szereplők kommunikációs képességének javításával (nyelvi szolgáltatások, jogi, gazdasági és vámügyi tanácsadás), továbbá a határállomások áteresztő-képességének bővítésével (gyors, hatékony ügyintézés; infrastrukturális feltételek javítása).*
- *A határmenti települések kereskedelmi és személyi szolgáltatásaira alapozott „bevásárló” turizmus kereteinek átfogó szabályozása (fogyasztóvédelem, minőségellenőrzés, környezeti károk kiküszöbölése, közbiztonság javítása), ellenőrzése; a határ átjárhatóságának biztosítása a szchengeni egyezmény életbe lépése utáni időszakban is (országos szintű érdekképviselés).*
- *A régióban élő szerb és román nemzetiségek, illetve a határon túl élő magyar kisebbség közvetítő szerepére, személyes kapcsolataira, önkormányzati és kistérségi együttműködésekre, illetve a Phare-CBC programokban szerzett tapasztalatokra alapozva a kölcsönös bizalom erősítése, az információáramlás elősegítése (nyelvismeret; diákcserék) és a gazdasági együttműködés feltételeinek javítása.*
- *Törekedni kell az Eurorégió központja szerep megszerzésére, úgy, hogy az ne sértse a partner régiók érzékenységét. A munkaszervezet tevékenységének erősítése érdekében növelni kell a tagrégiók anyagi hozzájárulását a működés és a közösen indított pályázatok költségeihez.*
- *A INTERREG programok adta lehetőségek kihasználásával növelni kell a pályázati aktivitást, kiemelt figyelmet fordítva a „tükör” programok indítására a partner régiókban. Célszerű volna az infrastrukturális és gazdasági célú pályázatok preferálása a pályázatok elbírálásakor, hiszen az áramlások elősegítése, valamint a sikeres gazdasági programok végrehajtása közvetlen és áttételes kedvező hatással lehet a térségben élőkre.*

3.4. FEJLESZTÉSI IRÁNY:**A RÉGIÓ NEMZETKÖZI SZEREPPEL RENDELKEZŐ CENTRUMAINAK ERŐSÍTÉSE A KIBŐVÜLŐ EURÓPAI UNIÓBAN**

Az elmúlt 15 évben lejátszódott gazdasági átalakulás eredményeként a dél-alföldi régió a globalizációs folyamat részévé vált, amelynek meghatározó elemei a multinacionális szervezetek növekvő szerepe és a kereskedelmi korlátozások leépítése. A régió fejlődését hosszú távon meghatározó „külső” hatásoknak a térség egészének fejlődését segítő kiaknázásában kulcsszerepet játszanak azok a centrumok, amelyek jelentős szellemi potenciállal és sokoldalú, fejlett szolgáltató szektorral rendelkeznek. Ezek a nemzetközi jelentőségű szerepkörök koncentrációja révén nem csupán saját helyzetüket erősítik a nemzetközi városversenyben, de kedvezőbb képet alakíthatnak ki egész régiójuk szellemi, kulturális és környezeti értékeiről, ezzel felkeltve mind a befektetők, mind a potenciális turisták érdeklődését. A szolgáltató szerepkörök bővülése közvetlenül hozzájárul a városi gazdaság növekedéséhez, de ez a gazdasági és Európai Unióval kapcsolatos információk áramoltatása, az üzleti szolgáltatások széle-

sebb körének elérhetősége, továbbá a centrumokból kiinduló vertikális szerveződések révén a régió egészének fejlődését is segítheti (rutintevékenységek kitelepítése, szolgáltató hálózatok szerveződése stb.). A nemzetközi városversenybe bekapcsolódó központok regionális gazdasági fejlődést serkentő hatása csak a Dél-Alföld kis- és középvárosaival történő együttműködés révén érvényesülhet. Ennek megvalósításához a következő fejlesztések javasolhatók:

- *A régió nagyvárosai (Szeged, Kecskemét) nemzetközi üzleti információs és szolgáltató szerepköreinek erősítése logisztikai-kommunikációs, kereskedelmi és kvaterner funkcióikra támaszkodva.*
- *A nagyobb centrumok belső info-kommunikációs hálózatának kiépítése, azok bekapcsolása Európa nagyvárosait felfűző szélessávú hálózatokba; az áramoltatott információk körének, struktúrájának meghatározása; egyes speciális területeken az információs csomóponti szerepek kiépítése, ennek révén széleskörű, folyamatosan bővülő partneri hálózat kialakítása.*
- *A nemzetközi szakvásárok körének összehangolt bővítése a régió nagy- és középvárosainak bevonásával. Célzott, összehangolt megjelenés a mérvadó külföldi szakvásárokon, nemzetközi üzleti találkozók, kiemelt figyelmet fordítva a meglévő külpiaci kapcsolatrendszerre.*
- *A régióbeli intézmények és gazdasági szervezetek (felsőoktatás, kutatás-fejlesztés) szellemi tőkéjére és nemzetközi kapcsolataira épülő innovációs centrum funkciók erősítése a nagyvárosokban (Szeged, Kecskemét); a nemzetközi felsőoktatási és kutatás-fejlesztési együttműködések bővítése, illetve kiterjesztése a kisebb régióbeli felsőoktatási központokra.*
- *A nemzetközi konferencia-, üzleti és (kulturális) rendezvényturizmus feltételeinek fejlesztése. A külföldön élő régióból elszármazott magyarok személyes kapcsolatrendszerére támaszkodva (aktív térségi marketinggel) a tőkebehozatal és a termelési kapcsolatok, illetve az idegenforgalom ösztönzése.*
- *Aktív jelenlét és nemzetközi szintű lobbitevékenység az Európai Unió központjában, Brüsszelben. Bekapcsolódás az európai régiók tanácskozási fórumaiba, a Dél-Alföld érdekeinek megjelenítése és érvényesítése a döntéshozatalban.*

A FEJLESZTÉS TERÜLETI SZEREPLŐI, BEAVATKOZÁSI TÉRSÉGEI

Megyék

A megyei szintű gazdasági szervezeteken túl a megyei könyvtárak, művelődési központok, múzeumok, a megyék közreműködésével tevékenykedő Nagyalföld Alapítvány szervező, koordináló feladatot tölthetnek be a régiótudat és –marketing formálásában. Szinte valamennyi fejlesztési irány megvalósításában, de különösen a régió belüli érdekek egyeztetésében, és közvetítésében, a kapcsolódó fejlesztések kidolgozásában és a várható hatásokra való felkészülésben a Regionális Fejlesztési Tanács által potenciálisan betöltött kulcsszerepet érdemes a megyéknek is felhasználnia.

A régióbeli települések, térségek közös érdekeinek országos szintű képviselője csak egységes, a megyei intézmények által koordinált fellépéssel lehet eredményes. Ugyanakkor a régió területfejlesztési céljainak megvalósításában fontos szerepet játszanak a megyék: egyrészt számos intézmény, hivatal ezen a szinten működik, az információs bázisok nagyobb része is a megyei szervezeteknél (kamarák, dekoncentrált állami szervek, hivatalok, önkormányzatok) áll rendelkezésre, másrészt a megyei területfejlesztési intézmények közvetíthetnek egyrészt az ágazati, másrészt a területi szereplők között a több ágazatot, települést, térséget érintő fejlesztési célok megvalósításában. A megyei területfejlesztési tanácsok és önkormányzatok koordináló szerepe nélkülözhetetlen a határokon átnyúló környezet- és természetvédelmi, illetve árvízvédelmi együttműködések kialakításában és működtetésében, valamint az országhatárokat érintő infrastrukturális beruházásokban is. Alapvetően a megyék szintjén képzelhető el a települések és kistérségek közös érdekeinek országos képviselője, a lobbitevékenység összefogása a meg-

határozott célok elérése érdekében, elsősorban a külkapcsolatok szervezésében, a régióspecifikus termékek célzott támogatásában, a hálózatok kialakításában és a partnerség erősítésében.

Kistérségek

A régióépítés programjaiban közvetve vagy közvetlenül valamennyi kistérség érdekelt. A DATTE dél-alföldi régió szervezésében betöltött kezdeményező szerepét továbbfejlesztve a kistérségek kulcsfontosságúak maradhatnak az információ közvetítésében, a programok, a kistérségi információs rendszerek összehangolásában. Komoly szerepük lehet a specifikus termékek körének összeállításában, a termőhelyek lehatárolásában, a speciális termelési technológiák meghatározásában, a termékek marketingjében.

A régió kistérségei közül elsősorban a határmenti szakasszal rendelkezők szerepe emelhető ki, hiszen ezek rendelkeznek a nemzetközi – határmenti – együttműködéshez szükséges napi tapasztalatokkal, információkkal, gazdasági és személyes kapcsolatokkal, amelyek a régió többi térsége számára is hasznosak lehetnek.

Települések:

A nemzetközi gazdasági, kulturális és társadalmi kapcsolatok bővítése, erősítése szempontjából kulcsszerepet játszanak a Dél-Alföld azon városai – Szeged, Kecskemét, illetve a közép-békési városségió –, amelyek gazdasági bázisuk, infrastruktúrájuk, szellemi tőkéjük, nemzetközi intézményeik és felhalmozott tapasztalataik révén a térség gazdaságának motorjai, a nemzetközi információ-, tőke és áruáramlás közvetítői lehetnek a régióbeli gazdasági, társadalmi szervezetek, intézmények és az itt élő emberek számára.

A kisebb gazdasági centrumok szerepe elsősorban közvetlen térségük gazdaságának megszervezésében lehet döntő. Ezek válhatnak a régióspecifikus termékek feldolgozásának, marketingjének alapvető szervező központjaivá, itt lehetnek a helyi, térségi hálózatok szervező központjai. A közép- és kisvárosok, illetve az általuk létrehozott hálózatok a kulcsszereplői a régióépítésnek, hiszen közvetítő szerepet kell, hogy felvállaljanak a nagyvárosok felől érkező impulzusok kistépülésekre juttatásában, valamint saját térségük szervezésében, az új típusú város-vidék kapcsolatrendszer felépítésében.

A térség közép- és kisvárosai kistérségi szolgáltató szerepköreik, illetve speciális erőforrásaik, adottságaik révén bekapcsolódhatnak az áruk, szolgáltatások és személyek nemzetközi áramlásába, ami hosszabb távon hozzájárul egy kiegyensúlyozottabb gazdasági térszerkezet kialakításához. A városhálózaton belüli információáramlás, együttműködés, funkciómegosztás segítségével a nemzetközi gazdasági, társadalmi és kulturális kapcsolatok pozitív hatásai, gazdasági előnyei a településhierarchia többi szintjén is érvényesülhetnek. A gazdasági szempontból periférikus településrészek, tanyák, falvak, településcsoportok kitörése a régióspecifikus áruk termelésének célzott támogatásán keresztül is történhet.

A határmenti települések, illetve térségek alkotják az érintettek másik csoportját, melyeket gazdasági, és sok esetben kulturális, etnikai szálak kötnek a határ túloldalán levő településekhez, s közvetlen érdekük az együttműködés feltételeink javítása. A nemzetközi közlekedési folyosók mentén fekvő települések, valamint a meglévő és tervezett határátkelők különösen fontos szerepet töltenek be a régió nemzetközi kapcsolatrendszerében, ami sajátos fejlődési lehetőségeket is jelent számukra.

GAZDASÁGI, TÁRSADALMI ÉS KÖRNYEZETI HATÁSOK

A sikeres régiószervezés valamennyi további kiemelt fejlesztési terület hatékony megvalósulásának alapja. A régióhoz tartozás elfogadása, a hozzá való kötődés kialakulása nélkül a Dél-

Alföld területfejlesztési szereplői sokkal nehezebben találhatnak egymásra, s így elmarad a partnerségben, forráskoordinációban rejlő gazdaságfejlesztő erő kihasználása. Tudatos területi marketing hiányában számos fejlesztés elszigetelt, kisebb határfokú marad.

A régió belső erőforrásaira támaszkodva megőrizheti sajátos termékeit, termelési kultúráját, ezeket az elemeket bővítve, stabilizálva hozzájárul a Dél-Alföld képének árnyalásához. Ha a régió képtelen lesz olyan termékkörrel megjelenni a piacon, mely egyértelműen ide, a Dél-Alföldre köthető, az a veszély fenyegeti, hogy elveszíti meglévő arculatát, ami az európai léptékű versenyben a fejlesztési forrásokért azonnali és mérhető gazdasági hátrányként jelentkezhet. Veszélyes a specializált tudás gyors kiszippantása a régióból a meglévő információcsatornákon keresztül, hiszen ez a hagyományos termékek esetében meglévő versenyelőnyt erodálja, növeli a tevékenységek konkurenciáját, s leépítéseket, munkanélküliséget is gerjeszthet, annak minden negatív társadalmi kísérőjelenségével együtt.

A régió nemzetközi közvetítő szerepének erősítése és kiaknázása hozzájárulhat a Dél-Alföld stratégiai fejlesztési céljainak megvalósításához: a térség Európa egyik dinamikus nyitott és átjárható határrégiójává válhat. A külső kapcsolatokra alapozott fejlődés hosszú távon lehetővé teszi a stagnáló, periférikus helyzetű határmenti térségek dinamizálását, az életminőség javítását a térség valamennyi lakója számára.

A régióbeli szervezetek külkapcsolatainak bővülése, a városok gyarapodó nemzetközi szerepkörei, valamint a határmenti települések társadalmi-kulturális kapcsolatai révén, az ágazati és területfejlesztési szereplők együttműködésével lehetővé válik a régió szellemi és természeti erőforrásainak kihasználása, nemzetközi meg- és elismertetése. A Duna–Körös–Maros–Tisza Eurorégió a nemzetközi kapcsolatok bővítésének és a nemzetközi szintű régiómarketingnek is fontos eleme lehet. Mindez felzárkózási lehetőséget jelent a stagnáló vidéki térségek számára, a területi fejlettségi különbségek hosszú távú mérséklésére is.

A szomszédos országokkal közösen megvalósított környezet- és természetvédelmi, illetve vízgazdálkodási együttműködés, továbbá a közlekedési és külgazdasági kapcsolatok környezeti hatásokat szem előtt tartó fejlesztése hozzájárul a biodiverzitás megőrzéséhez, a térségben élők életkörülményeinek javításához, és megteremti a fenntartható fejlődés feltételeit.

A Dél-Alföld eredményes bekapcsolódása a régiók nemzetközi versenyébe a közlekedés, a humán erőforrások, a gazdaság, a telekommunikációs hálózatok és a marketing-tevékenység párhuzamos fejlesztésén alapulhat. A kommunikáció feltételeinek javítása nélkül a gazdasági szerkezet átalakításában várhatóan továbbra is csekély szerep jut a külföldi tőkének, lassú marad a szerkezetátalakítás üteme, a régió városai nem kapcsolódhatnak be eredményesen a nemzetközi városversenybe. A határállomások kapacitásainak bővítése nélkül hosszú távon romlanak a határmenti térségek felzárkózási esélyei, a lakosság életkörülményei és a környezet állapota is.

Amennyiben az infrastruktúra-fejlesztésekkel párhuzamosan a régió tranzit-szerepére és a határmenti kapcsolataira alapozott gazdaságfejlesztési lépésekre is sor kerül, de elmarad a lakosság, a vállalkozók és más (pl. intézményi) szereplők felkészítése, nem hasznosul a térségben felhalmozott szellemi tőke és annak „termékei”, akkor a szerkezeti átalakulás az alacsony technológiai szintet képviselő termékek irányába mozdul el. Ez hosszú távon sérülékennyé teszi Dél-Alföld gazdaságát, és nem segíti a hagyományos ágazatok (pl. mezőgazdaság, élelmiszeripar, könnyűipar) versenyképességének javítását sem.

4. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS:

AZ ÉLETMINŐSÉG JAVÍTÁSA – BEFEKTETÉS A KÖRNYEZETBE (FENNTARTHATÓ KÖRNYEZETVÉDELMEM ÉS TERMÉSZETI ERŐFORRÁS-GAZDÁLKODÁS)

A FEJLESZTÉSI PRIORITÁS INDOKOLTSÁGA

Az emberi egészség és életminőség javítása csak a környezetbiztonság megteremtésén keresztül érhető el. A Dél-Alföld Régió– gazdasági értelemben - a fejletlenebb térségekhez tartozik. Ezért a versenyképesség szempontjából elsődleges cél a régió felzárkózása és a kiegyensúlyozott területi fejlődés.

A környezetbiztonság ez esetben tiszta és jó minőségű környezetet, az erőforrások fenntartható használatát jelenti. A környezeti erőforrásoknak és a természeti értékeknek a jövő generáció számára is hozzáférhetőnek kell lennie, ami csak tudatos és fenntartható gazdaságfejlesztésen keresztül garantálható. A természeti örökség tudatos megőrzése, a táji adottságok optimális kihasználása jelenti egyben a táj fenntartó képességét is.

A Dél-Alföld régió népességvonzó képessége jelenleg a meglévő természeti potenciáljaiban és a kulturális értékeiben rejlik. Ez által válhat a régió, többek között, a felzárkózást is segítő turisztikai célterületté. A hagyományosan vidéki térség új funkcióinak a kihangsúlyozásával (tájfenntartó mezőgazdaság, turizmus, kulturális örökség, ökológiai értékek, rekreációs területek) formálódhat a lakosság számára is élhetőbbé, környezeti szempontból fenntarthatóbbá. A táj, a természeti környezet védelmének tehát illeszkednie kell az épített környezet és a kulturális értékek védelméhez, mert csak így őrizhetők meg hosszú távon a régió sajátos vonásai, amelyek egyúttal idegenforgalmi vonzerőt is jelentenek.

A környezeti szempontból kiegyensúlyozottabb regionális fejlődés egyben környezeti tudatosságot, azaz szennyezés megelőzést is feltételez (közműöllő nyitottságának csökkentése, megújuló energiaforrások intenzívebb felhasználása a nem megújuló rovasára, korszerű hulladékgyártás stb.). A környezet- és természetbarát, anyag-, ill. energiatakarékos technológiákon alapuló gazdaságfejlesztés, az „ipari ökoszisztéma”, és a gazdaságok öko-innovációja nagyban hozzájárul a környezeti károk felszámolásához és ipari haváriák megelőzéséhez.

PROBLÉMÁK – SZÜKSÉGLETEK

A Dél-Alföld területe nem tartozik a környezetszennyeződéssel jellemezhető régiók sorába, mivel területét elkerülték az erős környezetkárosodást okozó nehézipari beruházások, de a helyben fellelhető energiaforrások és ásványkincsek kiaknázása, a nagytáblás mezőgazdasági művelés, a közlekedés növekvő volumene, az elmaradó infrastrukturális beruházások érzékelhető roncsolást okoztak a természetben. A gazdaság belső megújulása, illetve szerkezeti átalakulása nélkül e folyamatok már középtávon komoly hatással lehetnek az itt élők életkörülményeire. A gazdasági fejlődés viszont a környezet növekvő terheléséhez vezethet.

Ezért egyrészt ösztönözni kell a környezetkímélő termelési és fűtési (alternatív) technológiák terjedését, másfelől motiválni kell a termelőket a fokozatosan szigorodó környezeti normák maradéktalan betartására, a szűkössé vált erőforrásokkal való ésszerű, takarékos gazdálkodásra. Mindenképpen nagy hangsúlyt kell kapniuk, a régió-identitásra építve és a természeti-kulturális értékek figyelembevételével, a régióspecifikus fejlesztéseknek, továbbá a „Best practices” megvalósításának.

A régióban az urbanizáció egyre gyorsuló folyamatát nem követte adekvát módon azon infrastrukturák fejlesztése, amelyek a településkörnyezet terheltségének és károsodásának mér-

séklését, megakadályozását szolgálják. A többségében egyedileg üzemelő hulladéklerakók környezetvédelmi és közegészségügyi szempontból kifogásolhatók, magas a közműolló nyitottsága (ami a szennyvíz szakszerűtlen és szabálytalan elszikkasztását és tárolását eredményezi), az átmenő és városi közúti forgalom intenzív növekedése lényegesen fokozta a légszennyezettséget és a zajártalmakat.

A vízgazdálkodás problémáinak megnyugtató megoldása régió belüli, régióközi és az országhatáron átnyúló egyeztetést, együttműködést követel. A településkörnyezet védelme az EU-szabványokat figyelembe vevő területileg összehangolt, új komplex hulladékgazdálkodási rendszer bevezetését teszi szükségessé. Innovatív és hatékony nemzetközi, valamint határmenti együttműködések révén erőforrás-kímélő helyi fejlesztési célok meghatározása szükséges

A régió egyik sarkalatos kérdése a közlekedéshálózati fejlesztések és a természeti környezet – ezen belül különösen a fontos közlekedési folyosók és az ökofolyosók, illetve a védett természeti értékek – viszonya. A konfliktusok szinte elkerülhetetlenek, ugyanakkor ez nem akadályozhatja meg a kulcsfontosságú infrastrukturális beruházások megvalósulását. A régióban élők számára rendkívül fontos a két érdek szembesítése.

A Dél-Alföld földrajzi helyzetéből következik, hogy az együttműködések kiterjesztése különösen a természet- és környezetvédelem területén sürgető feladat: elsősorban az ehhez szükséges információs háttér megteremtése, közös vízgazdálkodási célok megfogalmazása, katasztrófavédelmi együttműködés megalapozása, illetve nemzetközi ökofolyosók kialakítása, és a határon átnyúló védett területek együttműködés alapján történő közös gondozása révén.

A nemzeti és kulturális értékek részét képezi a régióban élő népcsoportok és nemzetiségek települési-gazdálkodási, építészeti és életmódbeli hagyományai, továbbá a föld mélyében rejtőző és még feltárássra váró régészeti leletek sokasága. A védelemre érdemes, egy-egy település, kistérség egyediségét megjelenítő épületek, épülettömbök felújításában már az elmúlt másfél-két évtizedben is jelentős eredményeket értek el. Az anyagi eszközök hiánya és a nem kellő odafigyelés miatt még mindig számos érték megy veszendőbe. Ugyanakkor egyre gyakrabban jelent gondot a felújított (felújítandó) épületek funkciójának megtalálása és az értéket képviselő épületek-épületegyüttesek környezetének „eklektikussága.”

Komplex tervek kidolgozásával segíteni kell a megőrzésre szánt és felújított kulturális emlékek (értékek) tartós hasznosítását, állagmegőrzését. Folyamatosan figyelemmel kell kísérni többek között a civil szervezetek segítségével is a települések centrumának és más védelemre érdemes részeinek felújítását, sajátos hangulatának megőrzését és a kulturális hagyományok ápolását, a kisebbségi és táji identitás erősítését.

CÉLOK

- A környezet állapotát megőrző vagy javító termelési és fűtési technológiák eljárások mielőbbi elterjedésének támogatása.
- Az ár- és belvízvédelmi biztonság érdekében a véd-, illetve teljesítőképességnek megfelelő üzemeltetés biztosítása, a folyamatban lévő fejlesztések továbbvitele.
- Hatékony, környezetbarát kommunális infrastruktúra és közlekedési rendszer kialakítása a zaj- és szennyezésmentes (város) településkörnyezet biztosítása érdekében.
- A szomszédos országok régióinak együttműködésével a térség biológiai sokszínűségének megőrzése, a fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése, valamint vonzó környezet biztosítása a Dél-Alföldön élők számára.

- A helyi kötődést és a kistérségi, illetve lehetőség szerint a regionális identitást erősítő, a történelmi hagyományokat felhasználó sokszínű táji-építészeti környezet kialakítása, amely egyúttal a régió idegenforgalmának további kiépülését is segíti.

JAVASOLT FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

4.1. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

KÖRNYEZETKÍMÉLŐ TERMELÉSI ÉS FŰTÉSI TECHNOLÓGIÁK ELTERJEDÉSÉNEK ÖSZTÖNZÉSE

A Dél-Alföld nagy részén a természeti erőforrásokat pazarló, nem kellő mértékben és hatékonysággal hasznosító, a környezeti elemeket szennyező termelést, területhasználatot az EU normatíváknak megfelelően, a fenntartható fejlődés követelményrendszerével harmonizálva kell átalakítani, elterjesztve az energia- és anyagtakarékos technológiákat, az alternatív erőforrásokat. Ennek érdekében a következő lépések javasolhatók:

- *Hosszú távon fenntartható erőforrás-gazdálkodás*
  - Az erőforrások ésszerű hasznosítása, az energiatakarékos technológiák bevezetésének támogatása (megújuló és alternatív energiaforrások – szoláris energia, szoláris építészeti, geotermikus energia, biomassza, fűtőkorszerűsítés) annak támogatása lehetővé teszi a termelés hosszú távon is fenntartható növekedését
  - víztakarékos és víz visszaforgatáson alapuló technológiák telepítése mindazon ágazatoknál, ahol a nagymennyiségű vízfogyasztás csökkenthető;
  - gyógyhatású termálvizek idegenforgalmi hasznosítása és környezetbarát elhelyezése;
  - a biológiai energiaforrások hasznosításának támogatása a tanyákon és a falvakban.
- *A környezetirányítási rendszerek szorgalmazása (ISO 14001, EMAS) és kombinált alkalmazása*
- *A „tisztá” termelési technológiák térhódításának erősítése („ipari ökoszisztémák”).*
  - A telephelyen belül megoldott hulladékkezelés és újrahasznosítás megvalósulásának támogatása.
  - A legjobb elérhető technológiák alkalmazásának propagálása, támogatása
- *Szelektíven gyűjtött hulladék fogadására alkalmas háttérpar kiépítésének támogatása*

Szükségesnek látszik a szelektív hulladékgyűjtésen és a feldolgozóipar fogadókészségén alapuló, a helyben képződött hulladék feldolgozására épült háttérpar (másodlagos nyersanyag hasznosítás) támogatása (pl. a régióban termelődő papír-, fémhulladék, üveg, műanyag, könnyűfémek újrahasznosítása, illetve környezetkímélő módon történő megsemmisítése, s az ezzel keletkező hőenergia hasznosítása).
- *A környezeti ipar letelepedésének ösztönzése (pl: szoláris elemek gyártása)*

4.2. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

KÖRNYEZETKÍMÉLŐ INFRASTRUKTÚRÁK ÖSSZEHANGOLT TÉRSÉGI ÉS HELYI FEJLESZTÉSE

A környezetkímélő infrastruktúrának, az urbanizációs folyamattal párhuzamos fejlesztése magában foglalja:

- *Az ár- és belvízmentés védvonalainak és műszaki objektumainak telepítése és azok folyamatos ellenőrzése*
- *A közműháló zárása érdekében tett beruházások, valamint a falvak és a tanyák alternatív szennyvíztisztító programjainak kivitelezése*
  - A közcsonna-hálózat és a biológiai tisztítási fokozattal ellátott szennyvíztisztító berendezések, illetve térségi tisztítók építése
  - Szennyvíziszap mezőgazdasági felhasználását célzó beruházások támogatása
  - Alternatív szennyvíztisztítás lehetőségeinek kiaknázása
- *Korszerű, a Dél-Alföld Régió Hulladékgazdálkodási Tervére épülő hulladékgazdálkodási rendszer megvalósítása*

- Szelektív hulladékgyűjtés kiterjesztése
  - Komplex települési és regionális begyűjtő-kezelő rendszerek kialakítása
  - A keletkezett hulladék hasznosításának kibővítése (reciklálás, újrahasznosítás, másodnyersanyag előállítás)
  - A nem hasznosítható hulladéktípusok ártalmatlanítására EU-konform technológiájú, tájba illő regionális hulladéklerakók létrehozása
  - A hatályos jogszabályoknak nem megfelelő hulladéklerakók bezárása, rekultiválása és az illegális szemétkerakók felszámolása
- A települést elkerülő útszakaszok, gyorsforgalmú utak kiépítését, illetve a települések levegő- és zajterhelését lényegesen növelő tranzitforgalom (különösen teherforgalom) egyéb módon (pl. RO-LA) történő csökkentését.

4. 3. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

A VÍZGAZDÁLKODÁSI, VÍZMINŐSÉG-, TERMÉSZET-, KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS KATASZTRÓFAVÉDELMI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK FENNTARTÁSA ÉS FEJLESZTÉSE A HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS RÉVÉN

A dél-alföldi régió versenyhelyzetének javítása stabil gazdasági és társadalmi környezetben, az erőforrások kölcsönös megegyezésen alapuló, hosszú távon fenntartható hasznosításával, az Európai Unió követelményrendszerének megfelelő, az egészséges és vonzó természeti környezet megóvásával lehetséges. A régióbeli ökológiai folyosók fennmaradására, élőviláguk sokszínűségének megőrzésére csak határon átnyúló és nemzetközi együttműködéssel van mód. Ennek előmozdítását az alábbi fejlesztési irányok szolgálják:

- A Duna dél-alföldi szakasza mentén a Duna–Dráva Nemzeti Parkot, a Szerbia-montenegrói Felső-Duna mentén kialakított idegenforgalmi-természetvédelmi övezetet (a rezervátumon belüli védett társulásokat) és a horvátországi Kopácsi-rét Nemzeti Parkot magában foglaló Duna-menti Nemzeti Park kialakítása háromoldalú nemzetközi egyezmény keretei között; az ökoturizmus feltételeinek összehangolt fejlesztése az érintett területeken.
- A magyarországi határrégió Kiskunsági Nemzeti Parkhoz tartozó területei, a Szerbia-Montenegro területén húzódó Szabadkai-erdők, a Palics–Ludas Regionális Park, valamint a Szelevényi-erdők közös gondozásának megszervezése; hosszabb távon e területek egységes határmenti természetvédelmi területté alakítása.
- Ökofolyosók kialakítása a Duna, a Körösök, a Tisza és a Maros völgyében, valamint a Duna–Tisza-közi Homokhátságon, kiterjesztve azok védelmét Románia, illetve Szerbia-Montenegró irányába.
- A folyóvölgyek ökológiai felméréseken és hatásvizsgálatokon alapuló, a NATURA 2000 és ESA területek kijelölésének irányelveihez igazodó rehabilitációs programjainak elkészítése
- Közös katasztrófavédelmi, árvíz-mentesítési, holtág-rehabilitációs és vízminőség-védelmi célok és feladatok megfogalmazása (közös tájgazdálkodás).
  - A Víz Keret Irányelvhez és a Vásárhelyi Tervhez illeszkedő vízgyűjtő-gazdálkodási tervek és cselekvési programok elkészítése a Magyar Alföld ökorégióban. A régiót érintő folyók vízgyűjtőjének hazai és országhatáron túli szakaszára is kiterjedő integrált monitoring-rendszer megvalósítása

4. 4. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME

A helyi és térségi identitás erősítése, a helyi sajátosságok megőrzése, valamint az idegenforgalmi vonzerő további növelése érdekében a következő fejlesztési irányok célszerűek:

Város- és településközpont rehabilitáció

- A különböző korokban emelt épületek (épületegyüttesek) összhangjának megteremtése. Az egyházi és középületek, köztéri szobrok és emlékművek, a lakótelepek felújítása, környezetének parkosítása, díszburkolattal történő ellátása.
- A műemlékvédelmi hatástanulmányok elkészítésének támogatása
- A lakosság és a civil szervezetek bevonása a tervezési folyamatba
- Az város-rehabilitációval kapcsolatos uniós tapasztalatok átvételének támogatása (a civil szervezetek és a szakemberek számára tanulmányutak szervezése)

Műemlékvédelem

- A védetségére érdemes épületek kataszterének folyamatos karbantartása
- A tulajdonosi érdekelttség erősítése pályázati pénzek bevonásával.
- Komplex idegenforgalmi stratégia kidolgozása a védelem alatt álló épületek hasznosítására.

Kulturális hagyományok ápolása és védelme

- A tájházak és helytörténeti gyűjtemények szakmai és anyagi segítése
- Könyvek, CD-k megjelentetése a régió kulturális hagyományairól
- A településre, tájra jellemző népi építészeti hagyományok felelevenítésének támogatása
- Az autópálya-építések, útkorszerűsítések és más nagyobb beruházások esetében a régészeti feltárások számára az eddigieknél is kedvezőbb feltételek szakmai és pénzügyi feltételek biztosítása.
- A kihalófélben lévő népi mesterségek (halászat, bőrdíszművesség, nádverés stb.) elsajátíttatása a fiatalabb korosztályokkal, s egyúttal idegenforgalmi célú hasznosítása.

4. 5. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

A SZOCIÁLIS HELYZET JAVÍTÁSA

A munkanélküliség kezelésében a hátrányos helyzetű térségekben és a belső perifériák községeiben a közmunka programoknak továbbra is kiemelt szerepet kell kapniuk. Az átképzési programok között az alacsonyan képzett tartós munkanélküliek számára nyújtott kihelyezett felzárkóztató képzések arányát már rövid távon növelni kell. E térségekben és a tanyás területeken a feszítő szociális problémák miatt az önkormányzati szociális alapellátások és intézmények mellett fokozottan kell támogatni az önkormányzati kötelező feladatokon felül vállalt komplex szociálpolitikai programok megvalósítását.

Elsősorban a magas inaktivitással jellemezhető térségekben (ahol a népesség nagyobb része sem nem dolgozik, sem nem tanul) a helyi foglalkoztatás piaci alapon történő növelése alig képzelhető el. A szociális gazdaság elemeinek kiépítése azonban hozzájárulhat néhány fő folyamatos foglalkoztatásához, valamint a meglévő szociális gondok egy részének megoldásához (pl. idősök, tartósan betegek otthoni ápolása, egyedül élők rendszeres felkeresése, helyettük az alapvető, létfontosságú ügyek elintézése stb.). A szociális gondozó, szociális munkás képzés erősítése a térség felsőoktatási és középfokú képzési intézményeiben (elsősorban az egészségügyi szakközépiskolákban).

A tanyasi területek szociális problémáinak megoldása érdekében a halmozottan hátrányos helyzet enyhítése, az élhető tanyavilág kialakításának folyamatát kell erősíteni. A meglévő sikeres kezdeményezésekre alapozva javasolható a fejlesztések felgyorsítása, hiszen az információs és egyéb elszigeteltség, a szolgáltató-központokkal a képzés és szociális programokkal oldható (tanyagondnoki rendszer tovább bővítése, tanyagondnokok képzése).

Mivel a civil szervezetek a társadalmi innováció egyik legfontosabb aktorának tekinthetők és e szervezetek a társadalmi szükségletek változásaira gyorsabban és adekvátabban képesek reagálni, mint a bürokratikus vagy a profitorientált vállalkozások, intézmények, a súlyosbodó szociális, társadalmi problémák (a társadalmi integráció hiánya, a deviáns jelenségek előfordulásának gyarapodása) különösen fontossá teszik a társadalom újraszerveződésének segítségét. Ezért elengedhetetlenül szükséges a következő tevékenységek támogatása:

- A társadalmi kirekesztettség oldása, a devianciák elleni küzdelem, a reintegráció segítése érdekében szükséges a hiányzó intézményi háttér folyamatos kiépítése, szakképzett ápoló személyzettel való feltöltése. A devianciák esetében a kiváltó okok feltárására, a hozzávezető út fázisainak megismerésére is szükség van, mely felértékeli a régióban folyó szociológiai és pszichiátriai kutatások értékét, eddigi eredményeit. Szükséges volna e felmérések kiterjesztésére, legalább a halmozottan hátrányos társadalmi helyzetű települések és térségek területén.
- Az Európai Unió SILK Programja keretében végzett minta-felmérést (Békéscsaba, illetve Békés megye mezőkovácsházi térsége), melynek célja a társadalmi különbségek, a hátrányos helyzetű lakossági csoportok feltárása volt, a legsürgősebben el kell végezni a régió egész területére.
- A problémák megoldása a szociális intézmények infrastrukturális fejlesztésén, rehabilitációs intézmények, utógondozók kialakításán, és a meglévők fejlesztésén keresztül történhet.
- Komplex térségi szociális programok indítása javasolt, amelyben a halmozottan hátrányos rétegek számára komplex fejlesztési program beindítása lenne támogatható, amelyben mindenki számára hozzáférhető (akadálymentes, érzékelhető és biztonságos) környezet megteremtése lenne biztosított.

A FEJLESZTÉS TERÜLETI SZEREPLŐI, BEAVATKOZÁSI TÉRSÉGEI

Megyék

Az ár- és belvízmentesítés, illetve a nagyobb egységben gazdaságosabban szervezhető feladatok (ivóvízellátás, ivóvízminőség-szabályozás, vízbázis-védelem, hulladékgazdálkodás, stb.) a megyei (nem egy esetben több megyét érintő, és országhatáron túli) szereplők (intézmények, hatóságok) együttműködését, összehangolt tevékenységét kívánja. A szociális problémák megoldásának kulcsfontosságú intézményi háttérének kialakításában, az egységek telepítésében szintén a megyéknek jut döntő szerep.

Kistérségek

A kommunális hulladék (szilárd és folyékony) EU szabványok szerinti elhelyezése valamint térségi és alternatív szennyvíztisztítók ellátását biztosító korszerű EU normáknak megfelelő tájba illő telepek létesítését kívánja. A régió több kistérségében működnek már, illetve vannak fejlesztés alatt, vagy tervezve (már a pályázás szakaszában) ilyen objektumok.

Ma a kistérségi szint (táji, néprajzi egység, városkörnyék) az a legnagyobb területi egység, ahol egyértelműen tetten érhető a területi identitás. Ennek erősítése a régió jövője szempontjából is fontos. Ugyanitt működhet a kulturális örökségvédelem programja, de e területi keretek között lehet kialakítani a szociális fejlesztések egyes elemeit is.

Települések

A javasolt környezetgazdálkodási, energiabarát, alternatív energiahasznosítás-fejlesztések közül közvetlenül települési hatásúak még a kommunális infrastruktúra fejlesztése. Ezek megvalósulásához helyi szerepvállalás is szükséges, míg egyes konkrét beruházások a települések speciális körére kiterjedő konkrét együttműködések igényelnek. A szociális problémák megoldásának kerete – elsősorban a nagyobb lélekszám esetében – szintén a település lehet, s az épített környezet védelemre érvényes elemeinek kijelölése, állaguk megóvása, funkciókkal való értelmes megtöltése is települési feladatnak minősül.

GAZDASÁGI, TÁRSADALMI ÉS KÖRNYEZETI HATÁSOK

Az e prioritásban szereplő fejlesztési javaslatok szinte kivétel nélkül az itt élő lakosság életfeltételeinek közvetlen vagy közvetett javítását célozzák, megvalósításuk mindenképpen pozitívan befolyásolja a környezeti- tudatformálást. A közvetlen hatások elsősorban az intézményi szolgáltatások (oktatás, egészségügy, szociális ellátás), a kommunális infrastruktúra fejlesztése révén érvényesülhetnek, a közvetett hatások pedig a fejlesztések gazdasági szférát érintő

élenkítő következményeihez kapcsolhatók. Ennek talán legfontosabb eleme a társadalmi szempontból marginális rétegek újra-integrációja, a szociális gondok orvoslása. Közvetlen gazdaságélenkítő hatása lehet a szociális gazdaság megteremtésének, ám hatása a helyi közösségek szervezésében, a belső kohézió erősítésében még erőteljesebb lehet.

A prioritásban szereplő javaslatok többsége a fenntarthatóság szempontjából is alapvetően indokolt, környezetkímélő hatású, így a környezet oldaláról is hozzájárul az életminőség javításához.

A civil szervezetek fejlesztése fontos hatással bírhat a környezet védelmére, megőrzésére szempontjából. A helyi társadalom a modern környezetkultúra, környezeti szemlélet birtokában például hatékonyabban képes részt venni a döntéshozatalban vagy befolyásolni azt. Ehhez elengedhetetlen a hiteles információk nyilvánosságának biztosítása. A nyilvánosság széles körű ellenőrzése nélkül nem garantálható a környezeti szemlélet érvényesítése, a döntéshozatal során csupán az egymással szemben álló érdekek és az ezeket alátámasztó ellentmondó állásfoglalások ütközhetnek.

A térségi kapcsolatok erősítésének megvalósulásával érvényesülhet a regionális együttműködés EU-s környezetvédelmi irányelve (pl. térségi hulladéklerakók és szennyvíztisztítók kialakításának elősegítése). Ennek elmaradása esetén (a „miért pont a mi településünkön” effektus) viszont a kis falvak külön-külön nem lesznek képesek finanszírozni problémáik megoldását, és az erre vonatkozó programok megvalósítása sem sikerülhet, előidézve így a mikrokörnyezet(ek) ökológiai romlásának láncreakcióját.

5. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS:

A RÉGIÓ ÁRAMLÁSI RENDSZEREINEK FEJLESZTÉSE – AKADÁLYTALAN MOBILITÁS

A FEJLESZTÉSI PRIORITÁS INDOKOLTSÁGA

A Dél-Alföld térsége periférikus helyet foglal el Magyarország és az Európai Unió dinamikus „magterületeihez” viszonyítva, ugyanakkor Nyugat-Európát a Balkánnal és a Közel-Kelettel összekötő közlekedési tengelyek szelik át a régiót. A térség jövőbeli fejlődése szempontjából alapvető kérdés, hogy a személyek, áruk, szolgáltatások és információk áramlásába aktívan bekapcsolódva, azokat kihasználva Európa pereme marad vagy az Európai Unió délkeleti kapuja, széles körű nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező, fejlődő régiója lesz-e. A Dél-Alföld legnagyobb városai szellemi tőkéjük, intézményeik révén jelenleg is potenciális nemzetközi innovációs és üzleti szolgáltató csomópontok; a kiépülő telekommunikációs hálózatok, továbbá a határmenti gazdasági és személyes kapcsolatok hálójára pedig lehetővé teszik a kistérségek, települések, illetve gazdasági szervezetek szélesebb köre számára a külgazdasági kapcsolatok bővítését, gazdasági bázisuk erősítését, versenyképességük javítását.

A térségi adottságok kihasználása, a városok sokoldalú együttműködésre alapozó hálózattá szerveződése, az új típusú város-falu kapcsolatok segítségével a minőségi életviszonyok javításának lehetőségét a hátrányos helyzetű vidéki térségek lakói számára is biztosító harmonikus térszerkezet kialakítása a Dél-Alföldet sikeres nemzetközi szereplővé teheti. E cél elérését szolgáló legfontosabb és/vagy leggyorsabb eredményekkel kecsegtető, az EU támogatásaihoz szükséges együttműködések mechanizmusának kimunkálását és elsajátítását eredményező beavatkozási területek:

- az innovációterjedést, az urbanizált tengelyek kiépülését lehetővé tevő, a régió külső megközelítését meggyorsító közlekedésfejlesztés,
- az információk gyors, szabad áramlását segítő info-kommunikációs hálózatok és infrastruktúrák fejlesztése, a szolgáltatások szélesítése, a tartalmak és felhasználók körének bővítése.

PROBLÉMÁK – SZÜKSÉGLETEK

Fekvéséből adódóan a Dél-Alföld az országnak a nemzetközi tranzitforgalom által legjobban érintett régiója, amiben jelentős jövedelemtermelési lehetőségek is rejlenek. Ezek azonban egyelőre jórészt kihasználatlanok, sőt a forgalom gyors és zökkenőmentes átbocsátásának közúti, vasúti és határátkelési feltételei sem biztosítottak. Mindez a közlekedés oldaláról erősen akadályozza a határmenti együttműködések, illetve a régió nemzetközi gazdasági és kulturális szerepköreinek fejlődését, aminek másik jelentős akadálya az információáramlás feltételeinek elégtelensége – különösen a határ túloldalán.

E problémákat és lehetőségeket felismerve, a régióbeli szereplőknek közös álláspontot képviselve és a rendelkezésre álló számos európai támogatási és hitellehetőség kihasználásával kiemelten kell segítenie a szükséges – zömmel állami kompetenciába tartozó – fejlesztések mielőbbi megvalósulását. A területfejlesztés forrásai önmagukban elégtelenek a szükséges (fizikai) kapcsolatok megteremtéséhez, de a régió fontos szerepet vállalhat az ágazati és piaci források összefogásában, azok meghatározott fejlesztési célokra történő koncentrációjában. A legsürgetőbb feladatok a külső kapcsolatokat meghatározó tengelyek fejlesztése, a szünetelő forgalmú vasúti pályák felújítása, illetve a határok átjárhatóságának javítása. A

beruházások mielőbbi megvalósítását a régióbeli szervezetek, önkormányzatok közös fellépése segítheti, illetve felgyorsíthatja.

A régió gazdasági fejlődésének egyik legnagyobb akadály a fővárosi közlekedési kapcsolatok nem megfelelő kiépítettsége. Ez hátráltatja a Dél-Alföld több városának intenzív összekapcsolódását is. A sugaras fővonalakra merőleges, régión belüli és a Budapestet elkerülő régióközi transzverzális (kelet-nyugati) összeköttetések hiánya, illetőleg alacsony színvonalú kiépítettsége jelenleg a régióépítés egyik legfontosabb korlátja. Mindez jelentősen gátolja a Dél-Alföld tranzitszerepéből adódó lehetőségek kihasználását is.

A probléma jelentőségét felismerve – a hatalmas forrásigényekhez képest várhatóan hosszabb távon is szűkös állami finanszírozási lehetőségek közepette – alapvető fontosságú, hogy a régió részben eltérő érdekeket képviselő területfejlesztési szereplői meg tudjanak egymással állapodni az állami közlekedéspolitikára felé képviselt igények súlypontjaiban és sorrendjében, hiszen e kormányzati, állami engedélyezési körbe és kompetenciába tartozó fejlesztések előmozdításához a régiót alkotó térségek képviselőinek egységes fellépésre és kiegészítő források felkutatására van szükség.

A fejlődés jelenleg elsősorban a modernizációs folyosóként is működő fő forgalmi tengelyek mentén koncentrálódik, hatása nem, vagy csak korlátozott mértékben érvényesül a közöttük fekvő térségekben. Ahhoz, hogy e hatások érvényesülése a térben és a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok számára is kiterjedjen, kiemelt figyelmet kell fordítani a városi centrumok és a főhálózatok elérhetőségének biztosítására régió távolabb fekvő települései számára is.

A helyi és kistérségi jelentőségű közlekedési hálózatok állapotának javítása, helyenként bővítése révén – a törzshálózati fejlesztések hatékonyságát javítva, a főtengelekre háruló forgalmi és környezeti terhelés dekoncentrációját és a balesetveszély enyhítését is elősegítve – a régió valamennyi lakosa számára biztosítani kell a színvonalas közlekedés lehetőségét. Forgalmi, környezetvédelmi és szociális okokból egyaránt igen fontos a jelenlegi tömegközlekedési ellátottság megőrzése, lehetőség szerinti minőségi fejlesztése az ország EU-csatlakozását követő új szabályozási viszonyok közepette is.

Az Európai Unió fejlesztési ajánlásaival és a régió belső potenciáljaival összhangban a jelenleginél jóval erősebb figyelmet és forrásokat kellene fordítani az információs társadalom kiépítésével kapcsolatos területekre. A Dél-Alföld országon belüli pozíciója nem rossz, az ország egésze a nemzetközi mezőnyben a követő csoportban foglal helyet. Épp az újonnan csatlakozott országok példái mutatják, hogy az erőforrások érdemi koncentrációjával, jól megválasztott minta követésével és következetes kormányzati stratégiával e területen néhány év alatt is érdemi előrelépést lehet elérni.

A régió számára nem elsősorban az elektronikai részegység-gyártás, vagy összeszerelés jelenthet kitörési pontot, sokkal inkább az informatikai szolgáltató tevékenységek megtelepítése és erősítése a gazdaságon belül. Hazai és nemzetközi tapasztalatok szerint a termelő egységek multiplikátor szerepe az információs társadalom értékrendjének, normáinak terjedésében igen szűk körben és csupán áttételesen jelentkezik, míg a szolgáltatások hatása direkt és szélesebb társadalmi kör számára ad mintát.

CÉLOK

- A kedvező földrajzi helyzetből származó adottságokat kihasználva a nemzetközi áramlások felgyorsítása, pozitív hatásaik kibontakoztatása, a komplex közlekedési és logisztikai szolgáltatások, illetve a hozzájuk kapcsolódó egyéb tevékenységek révén az itteni terme-

lési egységek hatékonyságának javítása, a régió jövedelemtermelő-képességének növelése, a közlekedésből eredő környezetterhelés csökkentése.

- A nagy kapacitású sugaras pályák megépülésével a Dél-Alföld „közelebb kerülése” az ország centrumához, városai „közéltése” egymáshoz, és a régió vonzóbb célterületté válása a tőke(beáramlás) számára. A keresztirányú összeköttetések bővítése által a belső integráció, kohézió és a szomszédos régiókkal való kapcsolatrendszer erősítése.
- Megfelelő kiépítettségű és jó minőségű alsóbbrendű hálózatok és színvonalas tömegközlekedés biztosításával a kistérségek kohéziójának erősítése, a fejlődési pólusoktól távol eső kisvárosok és falvak népességmegtartó képességének javítása, a városi szolgáltatások elérésének, illetve a nagyvárosi pólusokban meginduló gazdasági fejlődés és társadalmi innovációk minél gyorsabb terjedésének elősegítése.
- A szélessávú Internet hozzáférést biztosító, egymással versengő, széles társadalmi rétegek számára elérhető hálózatok és a hozzátartozó infrastrukturális elemek fejlesztése révén az információk áramlásának útjában álló akadályok lebontása.
- A meglévő informatikai alaphálózatok folyamatos fejlesztése mellett a régió lépjen előre az információs társadalom kiépülése szempontjából kulcsfontosságú területeken, úgy mint az e-ügyintézés, e-szolgáltatások, valamint az e-üzlet. A régió tegyen az informatikai írástudás terjesztéséért, vállalja fel a kirekesztett társadalmi csoportok reintegrációjának elindítását, lobbizzon ilyen irányú kormányzati politika elindítása érdekében, fogadjon be az információs társadalomhoz kapcsolódó mintaprojekteket, s erre ösztönözze a megyéket, kistérségeket, településeket is. Népszerűsítse a régiós és országos sikeres modell-kísérleteket.

JAVASOLT FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

5.1. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

A RÉGIÓ NEMZETKÖZI ÉS LOGISZTIKAI SZEREPKÖREINEK KIÉPÍTÉSÉHEZ SZÜKSÉGES KÖZLEKEDÉSI ÉS INFORMATIKAI FELTÉTELEK MEGTEREMTÉSE

A tranzitforgalom kínálta gazdasági lehetőségeket kihasználva – alapvetően állami beruházással, de a régió által megpályázható EU-forrásokat és a magántőkét is bevonva – nagyteljesítményű, gazdaságfejlesztési pólussá válni képes nemzetközi logisztikai szolgáltató központok kialakítására irányuló beruházásokat kell megkezdeni és tíz éven belül befejezni az országos fejlesztési dokumentumokban is szereplő helyszíneken:

közlekedési csomóponti szerepköre és infrastruktúrája alapján Szegeden, speciális helyzetére (a Dunára és a hozzá kapcsolódó kombinált szállítási, valamint a szomszédos déldunántúli térséggel való együttműködési lehetőségekre) alapozva pedig Baján, Békéscsaba körzetében az itteni, illetve a szolnoki központokhoz kapcsolódó logisztikai centrum kialakítása célszerű.

E bázisok nemcsak az EU által is kiemelten támogatott multimodális szállításnak, hanem az áruk megállításának és elosztásának, sőt feldolgozásának is központjai lehetnek, multiplikátor hatásaik révén a régió egészének gazdasági versenyképességét javíthatják. Nemcsak környezetvédelmi, hanem elsődleges gazdasági érdek is a kombinált szállítás valamennyi formájának terjedése, az erre ösztönző jogszabályok megalkotása és a szükséges közúti, vasúti, vízi közlekedési létesítmények kiépítése, amit a régióbeli szereplők közös fellépése, érdekeik országos szintű képvisellete felgyorsíthat.

A nemzetközi áruelosztó szerepkör kibontakoztatásához, a logisztikai centrumok piaci pozícióinak és az itteni termékek nemzetközi piacra jutási lehetőségeinek javításához egyaránt elengedhetetlen a régiót érintő, az EU TINA-programjában megjelölt "helsinki folyosókon" a

gyors és színvonalas tranzitforgalom feltételeinek megteremtése. E folyosók jórészt egybeesnek a legnagyobb belső forgalmi irányokkal, így az 5.2. fejlesztési program főhálózati fejlesztéseinek nemzetközi jelentőségük is van. A régió egységes, aktív fellépését igényli, hogy a sugárirányú gyorsforgalmi utak egészen az országhatárig épüljenek ki a hozzájuk kapcsolódó, megfelelő színvonalú és kapacitású új határátkelőkkel együtt.

Nélkülözhetetlen az országhatár átjárhatóságának további javítása is. A teherforgalom decentralizálása érdekében szükséges a teherforgalmi átkelők számának növelése, és ennek megfelelően a hozzájuk vezető útszakaszok minőségének javítása. A valódi együttműködést jelentő határmenti gazdasági és kulturális kapcsolatok lehetőségeinek bővítése érdekében régiós feladat az egyeztetett hazai és nemzetközi fellépés új állandó, szomszédos országok közötti forgalomra berendezett közúti átkelők megnyitásáért. Ezek helyszíneit a megyék területfejlesztési dokumentumai tartalmazzák, kiépítésük a nemzetközi feltételektől függő sorrendben, elsősorban európai források felhasználásával lehetséges.

Elsősorban a teherszállítás lehetőségeinek bővítése, a kombinált fuvarozás és a logisztikai központok fejlődése érdekében fontos a régió nemzetközi vasúti kapcsolatainak javítása. Az 5.2 fejlesztési program fejlesztései közül az ott említett fővonalon pályafelújítások, valamint a (Nagyvárad–)Békéscsaba–Szeged–Szabadka–Baja(–Dunántúl) vasúti kapcsolat helyreállítása, továbbá a régió logisztikai centrumai közötti vasúti összeköttetés megteremtése – megfelelő pályarekonstrukciók esetén – hat országot érintő új közlekedési folyosót hozna létre. Részletesen meg kell vizsgálni a meglévő vasúti kapcsolatok jobb kihasználásának és a trianoni határ által elvágtatott egyes vasútvonalak (elsősorban a Körösnagyharsány–Nagyvárad, Nagylak–Arad, Szeged–Temesvár közötti) helyreállításának lehetőségeit is.

Az EU által erősen támogatott belvízi hajózás is elsősorban a régiót érintő nemzetközi forgalomban lehet jelentős, amire ma csak a dunai korridor nyújt lehetőséget. Ezért – a bajai kikötő fokozatos fejlesztésével – fel kell készülni a nemzetközi politikai és hajózási problémák megoldódása után várhatóan jelentősen megnövekedő forgalom kínálta lehetőségek megragadására. A Tisza (és hozzá kapcsolódóan a Körös) kihasználása a folyó nemzetközi víziúttá nyilvánításának függvénye.

Az autópályák remélt kiépülését követően a környező repülőterek (Ferihegy, Temesvár, Arad, Újvidék) elérési ideje jelentősen csökken, ezért egyetlen, hatalmas beruházás igényű regionális repülőtér megtérülése kérdéses, esetleges megépítése csak magántőkéből képzelhető el. Ezzel szemben – elsősorban az idegenforgalmi célterületek és a megyeszékhelyek közelében – indokolt a meglévő kisebb repülőterek fejlesztésének, szolgáltatásaik bővítésének támogatása.

5.2. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

A RÉGIÓ KÖZLEKEDÉSHÁLÓZATI ÖSSZEKÖTTETÉSEINEK JAVÍTÁSA

A régiónak az országos áramlásokba való jobb bekapcsolása, fő szerkezeti tengelyeinek kialakítása, gazdasági fejlődésének segítése érdekében a legfontosabb teendő az itteni centrumokat Budapesttel összekötő, zömmel a transz-európai folyosóknak is részét képező gyorsforgalmi utak mielőbbi kiépítése, és a vasúti fővonalak teljesítőképességének lényeges javítása.

A gyorsforgalmi úton még nem elérhető két megyeszékhely, Szeged és Békéscsaba budapesti összeköttetésének megteremtése érdekében legkésőbb 2005 végéig meg kell építeni az M5 autópálya hiányzó szakaszát az országhatárig, 2010-ig pedig az M44 gyorsforgalmi utat. Az e két tengelytől távol eső térségek budapesti közúti összeköttetésének javítása érdekében szükséges a Battonya–Orosháza–Szentés(–Kiskunfélegyháza–M5) főútvonalon kapcsolatot kiépítése. A Duna menti és észak-békési települések számára régió kívüli gyorsforgalmi utak (M6–M56, illetve M4) megépítése jelentheti a főváros elérésének javulását.

A közutak terhelésének csökkentése, a vasúti szállítás versenyképességének biztosítása és a régió logisztikai potenciáljának kihasználása érdekében igen fontos a budapesti irányú vasúti fővonalak fejlesztése, amelyre számos európai támogatás, illetve hitelkonstrukció is igénybe vehető. Ezért el kell érni, hogy a MÁV fővonalon rekonstrukciós programjába kerüljön be a Cegléd–Kecskemét–Kiskunfélegyháza–Szeged vasút teljes szakasza, és rövid távon kezdődjön meg a második villamosított vágány kiépítése is.

A helsinki folyosóknak is részét képező két fővonal közül a Kelebia–Kiskunhalas–Budapest vasút teljes korszerűsítése szükséges, a második vágány kiépítését a nemzetközi teherforgalmi igényektől függően kell megkezdeni,

míg a Békéscsaba–Szolnok vonalon a kétvágányúsítás mielőbbi befejezése, Lőkösháza–Békéscsaba között a mielőbbi pálya rekonstrukció érdekében kell lobbizni. Célként kell kitűzni, hogy a régió meghatározó vasúti tengelyei váljanak részévé az európai gyorsvasúti hálózatnak, melyeket a folyó rekonstrukciós és építési munkálatoknak célszerű volna megalapozniuk.

A három megyét összefűző és interregionális kapcsolatokat is hordozó transzverzális összeköttetések javításának legsürgetőbb feladata egyes régóta hiányzó dunai és tiszai hidak megépítése. Már rövid távon megoldandó a kormányzati prioritást is élvező új a 430-as út Szegedtől északra tervezett Tisza-hídjának felépítése főhálózati összeköttetéssel együtt. Rövid távon szükséges a Dunaújváros térségi Duna-, illetve az Algyőnél tervezett új Tisza-híd megvalósítása. E hidakra alapozva – a forráslehetőségek és a forgalomnagyság függvényében először akár főúti, autópályai szintű kiépítéssel – ütemezetten meg kell kezdeni az M9-M47, M43 és M8 gyorsforgalmi utak megvalósítását, amelyek a régió új közúti tengelyei lehetnek és a Dél-Alföld logisztikai szerepkörét is erősíthetik.

Mindhárom megye érdekében állna a régiót átszelő vasúti kapcsolat megteremtése. Az egykori Alföld-Fiume vasút (Nagyvárad–Békéscsaba–Szeged–Szabadka–Baja–Zágráb) felélesztése érdekében tárgyalásokat kell kezdeményezni a Szeged–Szabadka–Bácsalmás pályaszakasz jugoszláv területen levő részének közös használatú peage-vonalként történő hasznosításáról, s megegyezés esetén el kell végezni a kapcsolódó magyar szakasz rekonstrukcióját.

Az új összeköttetések kiépítésével párhuzamosan a meglévő főúthálózat állapotának fokozatos javítását (elsősorban a rehabilitációk folytatását és az utak teherbírásának az EU-csatlakozás miatt sürgető növelését) is szorgalmazni kell.

5.3. FEJLESZTÉSI IRÁNY:

A VIDÉKI TÉRSÉGEK ÉS KÖZPONTJAI KÖZLEKEDÉSI ELÉRHETŐSÉGÉNEK JAVÍTÁSA

A vidéki térségek fejlődésének egyik legfontosabb feltétele a meglévő alsóbbrendű úthálózat burkolatállapot-romlásának megállítása és a folyamatos fenntartás biztosítása. A helyi forgalmat bonyolító utakon a végleges tönkremenetel megelőzésére, míg a hálózati jelentőségű, forgalmasabb szakaszokon a távolsági közlekedés szempontjából is valódi alternatívát biztosító útállapot kialakítására kell törekedni. Mindez állami alapfeladat, ám megoldása elsősorban régiós érdek, ezért minden lehetőséget meg kell ragadni az e célt szolgáló források bővítése és leghatékonyabb ütemezése érdekében.

- A leginkább mellékút-túlsúlyos térségek jobb feltárása érdekében szükséges néhány, jelentős távolsági forgalmat is hordozó alsóbbrendű út főútvonallá történő átépítése, elsősorban Battonya(országhatár)–Orosháza–Szentés, Méhkerék(országhatár)–Sarkad–Gyula, és Szeged–Kiskunmajsa–Soltvadkert között.
- Elsősorban a főutak mentén, s kiemelten az ezek csomópontjaiban fekvő településeken – az átmenő forgalom nagyságától és a veszélyeztetettség mértékétől függően ütemezve – fel kell gyorsítani az átmenő forgalmat leválasztó elkerülő utak építésének folyamatát.
- A térségi kapcsolatok javítását szolgálja a közúthálózat hiányzó elemeit megteremtő új összeköttetések kiépítése is. A megyei területfejlesztési koncepciókban szereplő összekötőút-építések közül a régióknak elsősorban azokat kell támogatnia, amelyek a meglévő szakaszokhoz illeszkedve új hálózati összeköttetéseket teremtenek, illetve a megyehatárokon átvezetve oldják a belső perifériák elzártságát, erősítik a régió belső kapcsolatrendszerét. E fejlesztések sorába illeszkedik a Tisza Csongrád és Csépa közötti, illetve Mindszent térségi hídjának kiépítése is.
- A kistérségi társulásokkal és az állami közútkezelő társaságokkal, valamint a mezőgazdasági szervezetekkel együttműködve programot kell kidolgozni az önkormányzati kezelésű bel- és külterületi úthálózatok állapotának folyamatos monitoringjára, fenntartásuk és fejlesztésük racionális megoldására és finanszírozására, minőségük lényeges javítására.
- A kerékpáros közlekedés feltételeinek javítására, biztonságos kerékpárutak és -sávok létesítésére főként a belterületeken van szükség. Régiós támogatás azonban elsősorban a tanyás térségekben, valamint az egy-

máshoz közel fekvő, forgalmas utak által összekötött nagyobb települések közötti, illetve egyes frekvenciát idegenforgalmi célpontokhoz vezető kerékpáros folyosók kialakításához indokolt.

A régióknak átfogó felmérést, majd széleskörű társadalmi egyeztetést kell kezdeményeznie a vasúti mellékvonalak jövőjéről. A véleményeket egymással és a régió céljaival egyeztetve el kell dönteni, hogy mely vonalak működőképességének fenntartásához ragaszkodik a Dél-Alföld, illetve adott esetben melyek forgalmának szüneteltetéséhez járul hozzá. Ennek alapján – a MÁV-val és a többi érdekelt szereplővel együttműködve – a régió lehetőségeit (eurorégiós együttműködés, európai pályázati lehetőségek, források, kormányzati lobby stb.) is igénybe kell venni annak érdekében, hogy a megfelelő vonalak rekonstrukciója mielőbb megtörténhessen és a mellékvonal-hálózat kihasználtsága javuljon.

A tömegközlekedést érintő fejlesztési igények megismerése és a lehetőségekkel való összehangolása érdekében intézményes egyeztető mechanizmust kell létrehozni a régió, a négy VOLÁN társaság, a közútkezelők, a MÁV, a kistérségek és önkormányzatok részvételével.

- *Célja, a vasúti és autóbusz-közlekedés együttműködésének javítása (menetrendi egyeztetés, vasútra "hordó" autóbuszjáratok, IC-vonatokhoz távolsági autóbuszjáratok indítása a vasúttal rosszul feltárt térségekből.*
- *A városkörnyéki és egyéb utazási szövetségek, tarifaközösségek kialakítása, a nagyvárosok, város-együttesek közötti elővárosi közlekedés feltételeinek megteremtése.*
- *Régiós szinten támogatott nagyszabású tömegközlekedési igényfelmérés a lakosság és a munkáltatók körében),*
- *A főbb idegenforgalmi célpontokhoz minőségi tömegközlekedési lehetőség biztosítása,*
- *A tanyák tömegközlekedésének racionalizálása a színvonal javítása mellett,*
- *Az újonnan létesülő úthálózati összeköttetések autóbusz-közlekedésbe kapcsolása,*
- *A távolsági autóbuszjáratok (különösen a régió nagyobb városai közötti, illetve az interregionális összeköttetések) számának növelése.*

5.4. FEJLESZTÉSI IRÁNY

AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM KIÉPÜLÉSÉNEK TÁMOGATÁSA

Az információs társadalom kiépülése kapcsán a régió feladata nem az alapvető infokommunikációs infrastruktúra megteremtése, a szolgáltatók körének mesterséges átalakítása, a piaci szegmensekbe való direkt beavatkozás. Ahhoz, azonban, hogy a meglévő relatíve kedvező kiinduló helyzet nem romoljon számottevően a következő évek során több területen is sürgős beavatkozásokra van szükség:

- *Ösztönözni kell az egymással versengő, szélessávú Internet elérést kínáló technológiák minél teljesebb kiépülését, illetve teret adni az új – mobilitást támogató – fejlesztéseknek (pl. Wi-Fi, mobiltelefon alapú Internet).*
- *Meg kell kísérelni az információs gazdaság szolgáltató tevékenységeinek letelepítését a régióba, elsősorban azokra a telephelyekre, ahol ennek humán feltételei adottak.*
- *A régió vállaljon fel minta szerepet az e-adminisztrációs, e-önkormányzati, e-szolgáltatások (pl. távorvoslás, távtanulás, táv-munkavégzés) kormányzati projektjeiben, illetve az európai szintű kezdeményezésekhez való csatlakozásban.*
- *A kamarákon és a gazdasági szakmai és érdekvédelmi szervezeteken keresztül támogassa az e-business formáinak szélesebb körű elterjesztését, vállaljon támogató szerepet a gazdasági szereplők (elsősorban KKV-k) világhálón való megjelenése érdekében, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok Internet alapú fejlesztésében.*

- *Lépjen fel kezdeményezőként a kormányzati Információs Társadalom Stratégia eredményes végrehajtása érdekében, s játsszon maga is aktív szerepet a leszakadó társadalmi csoportok reintegrációjának folyamatában.*

A FEJLESZTÉS TERÜLETI SZEREPLŐI, BEAVATKOZÁSI TÉRSÉGEI

Megyék

A régióbeli települések, térségek közös érdekeinek országos szintű, egységes képviselete – elsősorban a közlekedés-fejlesztési beruházások prioritásainak meghatározásában, illetve a határok átjárhatósága feltételeinek javításában – csak egységes, a megyei intézmények által koordinált fellépéssel lehet eredményes. A tervezett közlekedéshálózati fejlesztések mindhárom megyét érintik, a megvalósulás sorrendje azonban – amely alapvetően a régió kívüli tényezőktől függ – rövid távon jelentős arányeltolódásokkal járhat. Az ezzel kapcsolatos érdekegyeztetési folyamatban a megyéknek hídszerepet kell betölteniük a régió és a kistérségek, illetve az általában megyei szervezeti keretekben működő szakmai, ágazati szervezetek között. Szinte valamennyi fejlesztési irány megvalósításában, de különösen a főközlekedési hálózatok, a kapcsolódó fejlesztések kidolgozásában és a várható hatásokra való felkészülésben a Regionális Fejlesztési Tanács által potenciálisan betöltött kulcsszerepet érdemes a megyéknek is felhasználnia.

A helyi és kistérségi jelentőségű közlekedésfejlesztési elképzelések – a települések, térségek, közlekedési szervezetek és a kormányzat közötti – egyeztetésében a megyei szint mellett kiemelkedően fontos feladatok várnak a regionális szintű politika szereplőire is. Ennek jelentőségét aláhúzza az is, hogy valamennyi közlekedési program közül e téren a legnagyobb számára a külső feltételektől legkevésbé függő, önálló cselekvés lehetőségei (ezen belül a forrásszerzésé is), amivel a régió intézményének létjogosultságát, hasznosságát az itt élők számára már néhány éven belül is nyilvánvaló módon bizonyíthatja. A megyei szinten szerveződő közlekedési szereplőkkel való napi kapcsolattartásnak, a megyénként rendelkezésre álló információk összegyűjtésének és összehangolásának megkülönböztetett jelentősége van a megyehatáron átnyúló fejlesztési kezdeményezésekben. Ennek során törekedni kell a megyékben belüli – elsősorban a megyei területfejlesztési koncepciókban megfogalmazódó – közlekedésfejlesztési igények prioritási sorrendjének meghatározására.

A megyék szerepe az információs társadalom kiépítése folyamatában is kiemelkedő, e szinten lehet koordinálni a települési és térségi elképzeléseket, kiemelni az előremutató kezdeményezéseket, segíteni azok pályáztatá érlelését, illetve szakmai segítséget nyújtani a projektek menedzsmenetéhez.

Kistérségek

A logisztikai centrumok fejlesztő hatása elsődlegesen kistérségükben mutatkozhat meg, de Baja és különösen Szeged ilyen jellegű szerepkörének fejlődése a szomszédos térségek termelő és szolgáltató szervezeteinek kapcsolatrendszerét is érinteni fogja. A közlekedés- és informatikai fejlesztés programjaiban közvetve vagy közvetlenül valamennyi kistérség érdekelt. A régió belső kohéziójának növelése céljából érdemes a rendelkezésre álló fejlesztési forrásokat az országos területi politika mindenkor beavatkozási területeire koncentrálni. A DATTE délföldi régió szervezésében betöltött kezdeményező szerepét továbbfejlesztve a kistérségek kulcsfontosságúak maradhatnak az információ közvetítésében, a programok, a kistérségi információs rendszerek összehangolásában. A kistérségi területfejlesztési társulások magukra vállalhatják számos, különösen ágazatközi egyeztetést igénylő program szervezését, de bizonyos, országos fejlesztésekhez kötődő érdekképviselet ellátását is (pl. a 43-as Főközlekedési

Út Menti Települések Területfejlesztési Önkormányzati Társulása). A közlekedéssel kapcsolatos javaslatok többsége elsősorban a forgalmi árnyékhelyzetű, jelenleg legrosszabb elérhetőségű térségeket érinti kedvezően, közülük is elsősorban a megyehatár által elválasztott szomszédos körzeteket. A tervezett régiós egyeztető mechanizmusokban való aktív részvételükkel az ő érdekérvényesítő képességük jelentősen erősödhet a korábbiakhoz képest.

A térségek az információs társadalom kiépítésében aktív, kezdeményező szerepet játszhatnak. A térségi informatikai hálók kiépítése, szolgáltatásokkal való feltöltése, a szükséges források előteremtése nagyrészt az ő feladatuk. A többcélú térségi társulások létrehozása elvben erősíti az ilyen irányú kezdeményezések lehetőségét, különösen az e-ügyintézés területén.

Települések:

A térség nagy-, közép- és kisvárosai kistérségi szolgáltató szerepköreik, illetve speciális erőforrásaik, adottságaik révén bekapcsolódhatnak az áruk, szolgáltatások és személyek nemzetközi áramlásába, ami hosszabb távon hozzájárul egy kiegyensúlyozottabb gazdasági térszerkezet kialakításához. A városhálózaton belüli információáramlás, együttműködés, funkciómegosztás segítségével a nemzetközi gazdasági, társadalmi és kulturális kapcsolatok pozitív hatásai, gazdasági előnyei a településhierarchia többi szintjén is érvényesülhetnek. A nemzetközi közlekedési folyosók mentén fekvő települések, valamint a meglévő és tervezett határátelők különösen fontos szerepet töltenek be a régió nemzetközi kapcsolatrendszerében, ami sajátos fejlődési lehetőségeket is jelent számukra.

A Dél-Alföld nagy- és középvárosai legfőbb szerepe az innovációk minél gyorsabb adaptálásában és terjesztésében, a helyi szellemi potenciál fenntartásában van, de egymással és Szegeddel való együttműködésük a régióépítésnek is kulcsfontosságú elemét jelentheti. Egy integrált településhálózatnak építőkövei lehetnek az innovációközvetítés és a fogadókészség javítását segítő periférikus falusi térségek mikrocentrumai vagy a helyi televízióval, rádióval, telehálózattal, kultúráközvetítő szerveződésekkel és intézményekkel ellátott kisvárosok és községek, úgy, mint a régiót is vonzóvá tevő természeti, kulturális, gazdasági adottságok színterei.

A térkapcsolatok javítását lehetővé tevő közlekedéshálózati fejlesztések révén az érintett nagy- és középvárosok (Kecskemét, Szeged, Békéscsaba, Orosháza, Kiskunfélegyháza, Hódmezővásárhely) csomóponti szerepe, központi funkciói erősödhetnek a belterületek forgalmi terhelésének csökkenése mellett. Ennek kihasználása azonban jelentős részben saját stratégiájtól függ. A nagykapacitású közlekedési folyosók gazdaságfejlesztő hatása legközvetlenebbül a nyomvonallal feltárt térségek településeiben (30–40 km-es sávban) mutatkozik meg, ami különösen a transzverzálisok (M8, M9–M47) által feltárt területeken eredményezheti a forgalmi adottságok ugrásszerű javulását.

A prioritás fejlesztéseinek egy része a régió hátrányos helyzetű belső és külső periferiáinak települései, illetve az ott élő lakosságot érinti. A javasolt fejlesztések közül közvetlenül települési hatásúak az elkerülő utak építése (főként a városokat érinti) a javasolt kerékpárút-építések, valamint a helyi úthálózati programok. Ezek megvalósulásához helyi szerepvállalás is szükséges, míg egyes konkrét beruházások (összekötőút-építések és -felújítások, vasúti mellékvonalak forgalmának élénkítése stb.) a települések speciális körére kiterjedő konkrét együttműködések igényelnek.

Az információs társadalom kezdeményezéseinek, mintaprogramjainak zöme a települési szintről indulhat el. A kisebb közösség lehetőséget ad a fejlesztési irány pontos meghatározására, a célok reális kijelölésére, s a végrehajtás során felmerülő problémák olajozott kezelésére.

GAZDASÁGI, TÁRSADALMI ÉS KÖRNYEZETI HATÁSOK

A régió nemzetközi kommunikációs kapcsolatainak és a határok átjárhatóságának környezeti szempontokat is szem előtt tartó javítása (gyorsforgalmi utak építése, a nemzetközi vasúti kapcsolatok bővítése, a kombinált szállítás és a logisztikai szolgáltatások fejlesztése) megkönnyíti a személyek, áruk, szolgáltatások áramlását, ösztönzi az azokhoz kapcsolódó szolgáltatások fejlődését, és vonzóbbá teszi a térséget a külföldi befektetők számára. Mindez felgyorsíthatja a gazdaság szerkezeti átalakulását, erősítheti annak versenyképességét – a fenntarthatóság követelményeinek megfelelően.

A Dél-Alföld eredményes bekapcsolódása a régiók nemzetközi versenyébe a közlekedés, a humán erőforrások, a gazdaság, a telekommunikációs hálózatok és a marketing-tevékenység párhuzamos fejlesztésén alapulhat. A kommunikáció feltételeinek javítása nélkül a gazdasági szerkezet átalakításában várhatóan továbbra is csekély szerep jut a külföldi tőkének, lassú marad a szerkezet-átalakítás üteme és a régió városai nem kapcsolódhatnak be eredményesen a nemzetközi városversenybe. A határállomások kapacitásainak bővítése nélkül hosszú távon romlanak a határmenti térségek felzárkózási esélyei, a lakosság életkörülményei és a környezet állapota is.

Egy integrált városhálózat s vele együtt egy megújult falu-város viszony kialakítása teszi lehetővé, hogy a centrumokban végbemenő gyors fejlődés minél tágabb környezetük lakói számára is érzékelhető eredményeket hozzon, munkalehetőséget, növekvő jövedelmet, magasabb színvonalú szolgáltatásokat biztosítson.

A térkapcsolatok erősödését szolgáló közlekedésfejlesztések közül különösen az autópályák megépülése javítja a nyomvonallal feltárt 30–60 km-es terület tőkevonzó és innováció-fogadó képességét. Ennek mértéke azonban függ a pályahasználat költségeitől, a kapcsolódó gazdasági környezettől, infrastruktúrától és humán erőforrásoktól, s várhatóan Budapesttől távolodva is általában fokozatosan csökkenni fog. Az autópálya menti szűkebb (10–25 km-es) sávban az ingatlanok felértékelődése és bizonyos szolgáltató tevékenységek megerősödése is várható. A pálya 1–2 km-es körzetében ugyanakkor komoly (környezeti, életminőségi) konfliktusok is jelentkeznek, ezért e térségek lakóterületként leértékelődhetnek. A transzverzális folyosók kiépítésének gazdasági térszerkezeti hatása hazai példák híján egyelőre nem megbecsülhető, de optimális esetben új áramlási irányokat, sőt fejlődési tengelyeket is kialakíthat (csökkentve ezzel a régió gazdaságának egyértelmű Budapest-orientáltságát és függését), a helyi gazdasági potenciált jelentősen felértékelheti, megújíthatja, nemzetközi szerepeket is hozhat az érintett térségek számára, hosszabb távon pedig a központok hierarchiáját és vonzáskörzeteit is átalakíthatja. Komoly veszélyként kell számolni viszont a folyosók 30 km-nél távolabbi területekre gyakorolt szívó hatásával, ami a kapcsolódó fő- és mellékhatások koordinált fejlesztésével csökkenthető.

A helyi, kistérségi hálózatok javítása, illetve bővülése költségcsökkentéssel, így közvetlen gazdasági haszonnal is jár az úthasználók számára, s a főhálózatokkal (a regionális és országos központokkal) való megfelelő összeköttetés a vidéki térségek telephelyi értékét is növeli. Ennek kihasználásához igen fontos azonban a (főként a kis- és középvállalkozásokhoz kapcsolódó) gazdasági programok beindítása. A ma még hanyatló kisvárosok így jobban képesek lehetnek betölteni térségi foglalkoztató és ellátó szerepköreiket. Mindez – kiegészülve a tömegközlekedés lehetőségeinek, illetve színvonalának javításával – hozzájárulhat a magas elvándorlással sújtott térségek helyzetének stabilizálásához, a helyi foglalkoztatás bővüléséhez és – a nagyobb, szélesebb szolgáltatási és munkahely-kínálatú centrumok jó elérésén keresztül – a területi mobilitás növeléséhez, összességében az urbánus centrumok és a háttértérségek közötti különbségek növekedésének megállításához. A fejlesztésekhez nélkülözhetetlen együttműködési kényszer pedig hosszabb távon erősítheti a kistérségek, illetve a régió belső kohézióját is. A prioritásban szereplő javaslatok a fenntarthatóság szempontjából is indokoltak, környezetkímélő hatásúak (tömegközlekedés fejlesztése, a vasúti szállítás versenyképessé-

ségének javítása, kerékpáros közlekedés, útburkolat-javítás), így nemcsak közvetlenül, hanem a környezet oldaláról is hozzájárul az életminőség javításához.

OPERATÍV PROGRAMBLOKK JAVASLATOK

1. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS – BEFEKTETÉS A GAZDASÁGBA

A GAZDASÁGI SZERKEZETVÁLTÁS- ÉS DINAMIZÁLÁS FELTÉTELEINEK TÁMOGATÁSA

ÁLTALÁNOS CÉL

Szerkezet-átalakítási stratégia kidolgozása és megvalósítása, amely döntően két részből áll: a meglévő versenyképes iparágak megerősítéséből, illetve új tevékenységeket folytató cégek részlegeinek letelepítéséből. A szerkezet-átalakítás célja függ a térség típusától: a növekedési és innovációs pólusokban a tudásintenzív szolgáltatások, nagyobb várossal bíró térségekben feldolgozóipari részlegek letelepítése, míg a vidékfejlesztési térségekben a mezőgazdaság átalakulásának elősegítése az elsődleges cél.

SZÜKSÉGESSÉG INDOKLÁSA

A régió jelenlegi gazdasági szerkezetének gyenge a versenyképessége. Az itteni cégek többsége a helyi, avagy hazai piacon működik, amelyeken a kereslet lassan nő, emiatt ezen cégek közül kevés képes dinamikus bővülésre. A gazdasági szerkezetváltás célja kettős: egyrészt a meglévő versenyképes cégek és tevékenységi körök megerősödésének elősegítése. Másrészt új tevékenységek, új iparágak és üzletágak meghonosítása, amelyek elsősorban betelepülő cégek részlegeitől várható el, másodsorban új helyi cégek megalakulásától a nemzetközileg is növekvő piaci szegmensekben. A gazdasági szerkezet átalakulása nem köthető ágazatokhoz, mind a mezőgazdaságban, mind a feldolgozóiparban és szolgáltatásokban elő kell segíteni versenyképes gazdálkodók, vállalkozások, vállalatok megerősödését. Alapvető cél munkahe-lyek létrehozása, amely a régió kívüli piacokon is versenyképes termékeket és szolgáltatásokat előállító cégek megjelenésétől, avagy külső jövedelmeket idevonzó üzletágak kialakulásától várható el. A fejlesztési programok kidolgozásánál fontos, hogy bizonyos kritikus méretet (foglalkoztatottak, cégek száma stb.) elérő iparágak/üzletágak esetén van csak esély az erősödő versenyben való talpon maradásra, míg a többi tevékenységet a KKV-k támogatásával kell segíteni.

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *Az agrárszektor szerkezeti és szervezeti megújulása: a termelői, értékesítői hálózatok kialakítása, agrárlogisztikai központok kiépítése, az élelmiszerbiztonságot ellenőrző intézmények megerősítése.*
- ◆ *Célszerű lenne a meglévő élelmiszer feldolgozók helyi beszállítókkal való tartós üzleti kapcsolatának megerősítése, a speciális mezőgazdasági terményekre (zöldség, virág stb.), régióspecifikus termékekre termelői érdekeltségű feldolgozóüzemek létrehozása, önálló termékpályák kialakítása.*
- ◆ *A meglévő gépipari tevékenységek megerősítése, ezen cégek közötti hálózatok és klaszterek kialakítása, a beszállítói hálózatok kiépülésének elősegítése, az innovatív intézményi háttér létrehozása.*
- ◆ *Az idegenforgalmi, turisztikai tevékenységek megerősítése, egyrészt a rekreációs ágazatokban (falusi, vadász, lovas stb.), másrészt a gyógyfürdőknél, hasznosítva az egyedülálló termásvíz kincset. A kínálat kialakításánál fontos a háttérfeltételek (szállás, kapcsolódó programok és rendezvények stb.) létrejöttének támogatása és a közös marketing.*
- ◆ *Gyógyturizmushoz köthető üzleti alapú egészségügyi szolgáltatások (diagnosztika, terápia, rehabilitáció) minőségi fejlesztése, a kórházak és klinikák bevonásával.*

- ◆ *A technológiai modernizációt valamennyi szektorban ösztönözni szükséges, beleértve az agráriumot, a szolgáltatásokat és a kreatív kulturális tevékenységeket*
- ◆ *Regionális gazdaságfejlesztési módszertani és tanácsadó központ kialakítása, a kistérségi és helyi gazdaságfejlesztési programozás támogatására.*

EREDMÉNYMUTATÓK

- ◆ Létrejövő munkahelyek száma az új ágazatokban
- ◆ Munkanélküliség csökkenése
- ◆ Az exporttevékenység növekedése
- ◆ Az idegenforgalmi szálláshelyeken töltött vendégéjszakák növekedése
- ◆ A helyi beszállítók arányának növekedése a feldolgozóiparban

KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK TÁMOGATÁSA ÉS ÜZLETI KÖRNYEZETŰK JAVÍTÁSA

ÁLTALÁNOS CÉL

A KKV-k megerősítése, ahol főleg a beszállítókat, a régió kívülről értékesítőket és a régióba jövedelmet vonzókat kell ösztönözni. A foglalkoztatottak nagy részét a KKV-k alkalmazzák, de nemcsak munkahely-teremtési szempontból fontosak, hanem a meglévő nagyvállalatok is függenek tőlük, mint beszállítóktól, üzleti partnerektől. A KKV-kat közvetlenül főleg képzéssel, tanácsadással, technológia transzfer elősegítésével stb. lehet támogatni, míg közvetve a működésükre előnyösen ható helyi üzleti környezet kialakításával.

SZÜKSÉGESSÉG INDOKLÁSA

A KKV-k lényegükben adódóan hátránnyal indulnak a piaci versenyben. Ezt ismeri el az EU versenypolitikája is, amikor a „de minimis” elv alkalmazásával a KKV-k 100 ezer eurót nem meghaladó támogatását nem tekinti a piaci folyamatok megsértésének. A KKV-k esetében is főleg a régió kívüli piacokon önállóan, vagy más cégekhez kapcsolódva (beszállítóként) versenyző cégeket kell támogatni, mivel nekik van esélyük a régió foglalkoztatottságát javítani új munkahelyek létrehozásával. E cégek esetében az üzleti hálózatok és klaszterek jelentős előnyöket nyújthatnak. Szintén fontos a nemzetközileg is felfutó üzletágakhoz kapcsolódó KKV-k megalakulását ösztönözni, többek között a technológia transzfer elősegítésével, mivel középtávon a régió szerkezetváltásának ők lehetnek a mozgatórugói. Mindegyik, KKV esetén támogatni kell az info-kommunikációs technológiák elérhetőségét és alkalmazását, mint a termelékenység növelésének eszközeit, valamint a tanácsadáshoz, képzéshez való kedvezményes hozzáférést.

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *Bővülő piaci lehetőségekkel bíró nagyvállalatok beszállítóivá válás elősegítése, egyrészt a kapcsolatokat lehetővé tevő rendezvények, összejövetelek, tájékoztató anyagok és pályázatok ösztönzésével, másrészt a minőségbiztosítás támogatásával.*
- ◆ *A KKV-k igényéhez igazodva technológia transzfer centrumok létrehozása az innovációk elterjedésének elősegítésére.*
- ◆ *KKV-k esetében az infokommunikációs technológiák széles körű alkalmazása, az alkalmazás feltételeinek biztosítása.*
- ◆ *A KKV-kat a termelési, értékesítési, beszerzési társulások és hálózatok, klaszterek létrejöttének ösztönzésével, a szervezést végző brókerek bevonásával kell segíteni.*
- ◆ *KKV-fejlesztési képző-, információs és tanácsadó központ kialakítása és regionális hálózatban való működtetése, főleg a tudásintenzív és inkubációs szolgáltatások színvonalának javítására.*

EREDMÉNYMUTATÓK

- A helyi beszállítói hálózatok megerősödése, az ebben részt vevő KKV-k számának növekedése
- A KKV-knál alkalmazottak számának növekedése
- Tudásintenzív KKV-k számának gyarapodása
- KKV-hálózatok és klaszterek megalakulása és működése
- Az infokommunikációs technológiákat alkalmazó KKV-k számának növekedése

SZEGED BIOPOLISZ NÖVEKEDÉSI PÓLUS ÉS REGIONÁLIS INNOVÁCIÓS PÓLUSOK FEJLESZTÉSE**ÁLTALÁNOS CÉL**

A régió növekedési és innovációs pólusainál alapvető a tudásalapú gazdaság feltételeinek kialakítása. A tudásalapú gazdaságban most formálódik egy új nemzetközi munkamegosztás, még van lehetőségünk néhány üzletágban komoly hazai és nemzetközi pozíciókat elfoglalni. Főleg Szegednek van esélye a biotechnológiához kötődő tevékenységek olyan jellegű üzleti hasznosításában, amelyek a régió más térségeinek is előnyösek lehetnek. De a régió más nagyvárosaiban is cél az innovációs pólus feltételeinek kialakítása.

SZÜKSÉGESSÉG INDOKLÁSA

Szeged, mint a dél-alföldi régió központja nemcsak hazai viszonylatban, hanem nemzetközileg is kiemelkedő tudományos kapacitással rendelkezik mind a szabadalmakat, publikációkat, tudományos műhelyeket és minősített kutatókat, oktatókat tekintve. A tudományos kapacitás kb. kétharmada a biotechnológia, élettudományok témakörökkel áll közvetlen, avagy közvetett kapcsolatban. Három klaszter körvonalazódik, amelyek a biotechnológiához kapcsolódnak: egészségipari, környezetipari és agrárbioinnovációs klaszter. A tudomány eredményeit és kvalifikált munkaerőt alkalmazó tudásintenzív vállalkozások speciális üzleti környezetet igényelnek: tudományos parkokat és az intenzív személyes kapcsolatok ápolását lehetővé tevő műszaki infrastruktúrát. Az egyetemi-üzleti kapcsolatokat is meg kell erősíteni, a kutatási eredmények helyi üzleti hasznosítását végző cégek létrejöttével. Alapvető cél, hogy a biotechnológiához kapcsolódó tevékenységek a régió több térségében jelenjenek meg, Szegeden kívül is, mindehhez a régióban működő intézmények csatlakozására van szükség a BIOPOLISZ különböző részterületeihez.

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *Az üzleti vállalkozásoknak helyet adó egészségipari tudományos park létrehozása, regionális egészségügyi (klinikai) központtal együtt a jelenlegi klinikákhoz kapcsolódva, valamint agrárbioinnovációs övezet (park) kialakítása Újszegeden.*
- ◆ *A két tudományos park közötti együttműködést lehetővé tevő Déli Tisza-híd megépítése, valamint a logisztikai központ és a repülőtér továbbfejlesztése.*
- ◆ *Üzleti inkubáció révén spin-off és start-up cégek szerveződésének elősegítése inkubátorház létesítésével, technológia transfert végző ügynökségekkel.*
- ◆ *Kockázati tőkealap létrehozása a technológia-intenzív vállalkozások támogatására.*
- ◆ *Az egyetemen műszaki és gazdálkodási ismeretek régió szintű oktatásának, a továbbképzéseknek a megszervezése, előkészítve mind a tudományos intézetek, mind az üzleti vállalkozások kreatív munkaerő utánpótlását.*

A Dél-Alföldi régióban potenciális innovációs pólusok Kecskemét és vonzáskörzete, valamint a Békéscsaba-Békés-Gyula település-együttes. Az innovációs pólushoz szükséges tudományos-kutatási kapacitás, az egyetemi háttér még mindkét helyen hiányos, ezért speciális fejlesztésekre van csak lehetőség

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *Kecskeméten „kreatív tudásközpont” kialakítása, amelynek fő funkciója az innovációk adaptálásának elősegítése, nem kizárva új innovációk kidolgozását az anyagvizsgálatok, informatikai fejlesztések, csomagolástechnika stb. területén.*
- ◆ *Békéscsaba-Békés-Gyula térségben tudásintenzív szolgáltatások fejlesztése a Tessedik Sámuel Főiskola pénzügyi szakán végzett közgazdászokra alapozva.*
- ◆ *Az ipari parkok, inkubátorházak továbbfejlesztésével feldolgozóipari innovációs központok kialakítása.*
- ◆ *Mindkét pólusban a feldolgozóipari (főleg gépipari) cégek és intézmények hálózatosodásának, klaszteresedésének elősegítése.*
- ◆ *Mindkét pólusban a logisztikai tevékenységek ösztönzése, a logisztikai központok megerősítése, valamint a békéscsabai repülőtér fejlesztése.*

EREDMÉNYMUTATÓK

- ◆ Inkubátorházakban működő tudásintenzív cégek száma
- ◆ Tudományos parkokban működő cégek alkalmazottainak száma
- ◆ Tudásintenzív munkahelyek számának növekedése
- ◆ Spin-off és start-up cégek száma
- ◆ Kockázati tőkét igénybe vevő helyi cégek száma
- ◆ Egészségipari szolgáltatásokért fizető hazai és külföldi paciensek száma

VONZÓ FELDOLGOZÓIPARI TELEPHELYI FELTÉTELEK ÉS ÜZLETI KÖRNYEZET KIALAKÍTÁSA**ÁLTALÁNOS CÉL**

A régió városaiban a meglévő feldolgozóipart kell megerősíteni, új cégek részlegeit letelepíteni, amelyek a munkaerő-piaci vonzaskörzetben javítják a foglalkoztatást. Ki kell alakítani a kedvező telephelyi, intézményi, képzési feltételeket, egyúttal menedzselni kell a befektetés ösztönzést is.

SZÜKSÉGESSÉG INDOKLÁSA

A régió ingázási központjaiban van esély speciális, szakértelmet igénylő feldolgozóipari tevékenységek letelepítésére, mivel a fiatal munkaerő megfelelő képzésével a szükséges tömegű munkaerő rendelkezésre állhat, illetve a telephelyi infrastruktúra és üzleti környezet kialakítható. Ezekért a tevékenységekért nagyon erős verseny van itthon, de egész Kelet-Európában, emiatt csak céltudatos és hatékony szervezőmunkával van esély a sikerre. A cégek és részlegeik letelepítése csak az első lépés, nagyon fontos tapasztalataik, munkamódszereik átvételével a helyi cégek versenyképességének megerősítése. Azaz a munkahelyteremtés mellett lényeg a hiányzó vállalkozói, menedzsment, modern üzleti stb. tudás és tapasztalatok megjelenése a városokban, hiszen a helyi gazdasági elitben szűkös jelenleg a felkészült és versenyképes, kapcsolatokkal és tapasztalatokkal rendelkező vezetőréteg. A régióban az elfogadható szintű műszaki és közlekedési infrastruktúra hamar kiépülhet, főleg az EU-s támogatásokból, de a versenyképes munkaerő felkészüléséhez hosszú idő kell. Emiatt a középfokú oktatási és képző intézmények képzése

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *Műszaki, informatikai és gazdálkodási ismeretek széles körű oktatása, a régión belül a képző intézmények közötti hálózat kialakításával. A középfokú oktatási intézmények képzésének a helyi munkaerőpiachoz, a helyi húzóágazatok igényeihez való igazítása.*
- ◆ *„Barnamezős” iparterületek, kihasználatlan katonai épületek újrahasznosítása, a meglévő ipari parkok feltöltése.*

- ◆ *Stratégiai fontosságú tevékenységgel foglalkozó nagy- és középvállalatok részlegeinek letelepítése, és helyi beágyazódásuk elősegítése.*
- ◆ *A magas hozzáadott értékkel bíró tevékenységek letelepedéséhez modern üzleti szolgáltatások és info-kommunikációs háttérük kialakítása, valamint a kapcsolódó innovációs intézmények megerősítése.*

EREDMÉNYMUTATÓK

- ◆ Letelepülő cégeknél munkahelyek létrehozása
- ◆ A szakképző intézményekből kikerülő fiatalok munkába állása
- ◆ Ipari parkokban működő cégek és alkalmazottaik száma

2. PRIORITÁS – BEFEKTETÉS AZ EMBERBE

2.1. A munkanélküliség kezelése és a foglalkoztatási szint növelése a képzési, át- és továbbképzési rendszer integrált regionális rendszerű kezelésével.

ÁLTALÁNOS CÉL

A gazdaságilag aktív népesség arányának növelése a régióban

SZÜKSÉGESSÉG INDOKLÁSA

A régió foglalkoztatási szintje messze elmarad az Unió átlaga mögött, de jócskán leszakadt az ország fejlett régióitól is. Míg előbbieken az utóbbi évtizedben lényegesen nőtt a dolgozói létszám, s csökkent a munkanélküliségi ráta, addig a Dél-Alföldön lényegében nem teremtődtek új munkahelyek.

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *A képző intézmények monitoringja*
- ◆ *A munkaerőpiaci szükségletek folyamatos felmérése, hosszútávú (2-3 éves) előrejelzések készítése*
- ◆ *A képző intézmények képzési szerkezetének igazítása a munkáltatók szükségleteihez*
- ◆ *A rugalmas képzési formák (pl. távoktatás) bevezetésének támogatása*

EREDMÉNYMUTATÓK

- ◆ A képzésben részt vevők számának változása
- ◆ A munkanélküliek és az inaktív népesség számának alakulása
- ◆ A képzésben részt vett munkanélküliek elhelyezkedési rátája

2.2. A népesség egészségi állapotának javítása az egészséges életmódra nevelés, a tömegsport, a rekreációs lehetőségek, a prevenció, az egészségügyi ellátó-rendszer és az utógondozás komplex fejlesztésén keresztül

ÁLTALÁNOS CÉL

A régió lakossága egészségi állapotának javítása.

SZÜKSÉGESSÉG INDOKLÁSA

Bár a régió környezetterhelése az országos átlagtól elmarad, a természetközeli élőhelyek aránya viszonylag magas, ez a születéskor várható átlagos élettartamban nem tükröződik. A Dél-Alföldön magas a szenvedélybetegek száma, a rokkantsági ellátásban részesülők aránya, mely egyértelmű indikátora a népesség rossz egészségi állapotának.

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *Az iskolai keretek között az egészséges életmódra nevelés erősítése, nulla tolerancia a dohányzás, az alkoholizmus és a kábítószer-fogyasztás terén.*
- ◆ *A tömegsport lehetőségeinek növelése, az iskolai testnevelés szerepének erősítése*
- ◆ *Az egészségügyi ellátórendszer fejlesztése, különös tekintettel a prevenció és az utógondozás területeire*

EREDMÉNYMUTATÓK

- ◆ A születéskor várható átlagos életkor emelkedése
- ◆ A dohányzók, alkoholisták és drogfogyasztók számának csökkenése

3. PRIORITÁS – FEJLESZTÉSI MINTARÉGIÓ

3.1. A Dél-Alföld szerepének definiálása és annak érvényesítése a DKMT Eurorégióban, a két térség fejlesztési dokumentumainak harmonizálásán és megvalósításán keresztül.

ÁLTALÁNOS CÉL

A DKMT Eurorégió adta lobbizási és pályázati lehetőségek felhasználása a Dél-Alföld gyorsabb ütemű fejlesztése érdekében

SZÜKSÉGESSÉG INDOKLÁSA

Az Európai Unióban a határmenti együttműködésekre viszonylag komoly forrásokat fordítanak, melyek meghatározóan a határok átjárhatóságának növelésére, az áruk és személyek szabadabb áramlására, valamint a határokat átszelő problémák megoldására használhatók fel. A Dél-Alföld elemi érdeke, hogy ezeket a járulékos forrásokat (a partner régiók érdekeit is figyelembe véve) becsatornázza a saját fejlesztési elképzelései megvalósítására.

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *A két fejlesztési dokumentum közös elemeinek feltárása, a megvalósítás időkereteinek rögzítése, a partnerek bevonása a forrásfeltárásba.*
- ◆ *Közös pályázati tevékenység megerősítése, a nagyléptékű fejlesztések megvalósítását gyorsító közös előkészítő fázisok együttes elkészítése (engedélyek beszerzése, megvalósíthatósági tanulmányok stb.)*
- ◆ *Közös lobbizás a fejlesztések kedvezőbb ütemezése érdekében.*

EREDMÉNYMUTATÓK

- ◆ Közös beadott pályázatok száma
- ◆ Közös fejlesztési programok száma

3.2. Pozitív régiókép kialakításával, a régiómarketing erősítésével és aktív hazai és nemzetközi szerepvállalással a Dél-Alföld integrálása a kibővült Európai Unióba.

ÁLTALÁNOS CÉL

Pozitív régiókép kialakítása és megismertetése az Európai Unió tagországaiban

SZÜKSÉGESSÉG INDOKLÁSA

A hazai gazdaságpolitika, a regionális politika eddig kevés figyelmet fordított az ország déli régióinak bemutatására, kijánlására. Ennek egyenes következménye, hogy a régióba alig érkezett számottevő működőtőke a termelő ágazatokba, nem történt meg a gazdasági szerkezetváltás. Bár az alacsony hozzáadott értéket termelő alacsony szintű

összeszerelő tevékenységek esetében a régió már nem versenyképes, a magasabb hozzáadott értéket létrehozó ágazatok, de különösen egyes szolgáltató tevékenységek megtelepedése számára az országon belül elsődleges célterületként jöhet szóba a Dél-Alföld.

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *A régió marketing-stratégiájának felülvizsgálata, új elemekkel való kiegészítése.*
- ◆ *Regionális marketing anyagok elkészítése célcsoportokra orientált kínálattal.*
- ◆ *A marketing anyagok terítése, bemutatkozó fórumok szervezése külső európai régiókban.*

EREDMÉNYMUTATÓK

- ◆ Az elkészült anyagok száma
- ◆ A megtartott prezentációk száma
- ◆ Az egyes célcsoportok érdeklődésének alakulása a régió iránt.

4. PRIORITÁS – BEFEKTETÉS A KÖRNYEZETBE

4.1. Közműöllő zárása és az alternatív szennyvíztisztító programok bevezetése a kis lélekszámú településeken

ÁLTALÁNOS CÉL

A keletkező kommunális és termelői szennyvizek közhigiéniai szempontból kifogástalan kezelésének biztosítása

SZÜKSÉGESSÉGÉNEK INDOKLÁSA

A Dél-Alföld településeinek közműöllője, a közcsatorna-hálózat kiépítetlensége (75%) miatt kimondottan nagy. A 2006-ig várható fejlesztések, elengedhetetlenül fontosak a sérülékeny vízbázisok védelmének szempontjából. A rendelkezésre álló, a távlati vízbázisok és az ivóvízellátást biztosító vízi létesítmények védelme ma már létfontosságú. Az alternatív szennyvíztisztítási technológia bizonyos településméret alatt versenyképes lehet a hagyományos módszerekkel összehasonlítva. Mind telepítési, mind üzemelési költségei alacsonyabbak az eleveniszapos rendszerekhez képest. A kommunális szennyvíz tisztítására, olcsó és környezetkímélő, alternatív megoldás a biológiai tisztítás. A megtisztult víz, öntözésre is használható. A vizsgált térségben kedvezőek a feltételek ilyen létesítmények létrehozására.

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *Új szennyvízgyűjtő rendszerek és szennyvíztisztító telepek építése*
- ◆ *A meglévő szennyvízgyűjtő rendszerek és szennyvíztisztító telepek fejlesztése, a rákötési arány javítása*
- ◆ *Izrapkezelő létesítmények építése*
- ◆ *Szennyvíziszap mezőgazdasági felhasználását célzó beruházások támogatása*
- ◆ *Alternatív szennyvíz-tisztító berendezések létesítése, a technológia propagálása, a potenciális felhasználók felkutatása.*

EREDMÉNYMUTATÓK

- ◆ A csatornába, illetve a szennyvízhálózatba bekötött lakások aránya nő az összlakossághoz képest (%)
- ◆ Felszíni vizekbe kerülő N és P tartalom csökken (mg/l)
- ◆ Új vagy felújított vízközművekkel kiszolgált háztartások számának aránya növekszik (db).

4.2. Decentralizált megújuló energiagazdálkodási öfenntartó rendszerek kiépítése

ÁLTALÁNOS CÉL

Az összes elsődleges energiaforrás felhasználásában a megújuló energiaforrások arányának növelése

SZÜKSÉGESSÉG INDOKLÁSA

A napenergia hasznosításával kapcsolatos feladatok megvalósulását a térség éghajlati sajátosságaiból eredő kedvező inszoláció támasztja alá. Mint megújuló energiaforrásnak, a kommunális jellegű energia-megtakarításban lehet jelentős szerepe, különösen azokon a településeken, ahol a közintézményekben használt nagy mennyiségű víz melegítésére van szükség, valamint a tanyás térségeken, idegenforgalmi területeken (hétvégi házak, zárt kertek, vendéglátóipar).

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *Megújuló energiaforrás hasznosításán alapuló beruházások támogatása*
- ◆ *Háztartások, intézmények, gazdasági létesítmények energetikai korszerűsítése megújuló energiaforrások felhasználásával*

EREDMÉNYMUTATÓK

- ◆ Az energiatakarékos beruházások térhódításával az energiatakarékosság-tudat régiószinten növelhető, s nem utolsó sorban a közintézmények megtakarításai is a befektetések megtérülése után jelentős mértékűek lesznek.
- ◆ Megújuló erőforrások részesedése az összes energiafelhasználásból (2010-re 7%)
- ◆ Az állami és lakossági körű energiahatékonyság

5. PRIORITÁS – AKADÁLYTALAN MOBILITÁS

5.1. Az információs társadalom szolgáltatási, alkalmazási és felhasználói hátterének fejlesztése, igazodva a hatályos Uniós és magyar fejlesztési dokumentumokban foglalt beavatkozási irányokhoz.

ÁLTALÁNOS CÉL

Az információs társadalom fejlődésének felgyorsítása a régióban

SZÜKSÉGESSÉG INDOKLÁSA

A régió elmaradása a hazai élvonaltól az információs társadalom egyes dimenzióiban viszonylag csekély, célzott fejlesztési politikával néhány év alatt hátrányunkat leküzdhetjük, egyes szegmensekben akár az élvonalba is kerülhetünk. A régió gazdasági versenyképességét nagyban erősítené az információs hálózatok, eszközök és alkalmazások terjedése, de hozzájárulna a közösségi érzés erősödéséhez, a részvételi demokrácia erősödéséhez is.

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *Az e-ügyintézés fejlesztése, különös tekintettel az önkormányzati és vállalkozói ügyintézésre.*
- ◆ *Az üzleti célú Internet használat formáinak támogatása (e-kereskedelem, e-piacterek, e-business).*
- ◆ *Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok Internet csatlakozási lehetőségének megteremtése, mintaprogramok indítása.*

- ◆ *A generációk közötti információs szakadék szűkítése az idősebbek számítástechnikai alapismereteinek fejlesztésén keresztül.*

EREDMÉNYMUTATÓK

- ◆ e-ügyintézés bevezető önkormányzatok száma
- ◆ e-ügyintézésben részt vevő vállalkozások száma
- ◆ Informatikai mintaprojektek száma
- ◆ Informatikai képzésben részt vett idősök száma

5.2. A régió közlekedési feltártságának gyorsított ütemű javítása, az intermodális szállítási lehetőségek komplex fejlesztése, a hozzá csatlakozó logisztikai szolgáltatások erősítése.

ÁLTALÁNOS CÉL

A régió közlekedési és áramlási rendszerének javítása

SZÜKSÉGESSÉG INDOKLÁSA

A jelenleg zajló fejlesztések ellenére a Dél-Alföld közlekedési hálózata csak nyomokban alkalmas a Balkán és Nyugat-Európa közötti tranzitszerep betöltésére. Különösen kiáltó az ellentét a potenciálok és a tényleges állapot közötti szakadék áttekintésekor.

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ◆ *Lobbizás a gyorsforgalmi utak és a hálózati jelentőségű regionális tengelyek mielőbbi megvalósítása, illetve rehabilitációja érdekében.*
- ◆ *A térségi jelentőségű összekötő úthálózat mennyiségi hiányainak oldása, minőségi paramétereinek javítása.*
- ◆ *A kombinált szállítási lehetőségek fejlesztése, különös tekintettel a RO-LA, RO-RO formákra, valamint a repülőterek bekapcsolására az áruforgalmi feladatok ellátására. (Figyelembe véve a partner régiók hasonló irányú fejlesztéseit!)*
- ◆ *A logisztikai központok és alközpontok gyorsított ütemű fejlesztése, különösen Szeged, Baja, valamint Békéscsaba-Gyula-Lökösháza térségében.*

EREDMÉNYMUTATÓK

- ◆ Megépült gyorsforgalmi útszakaszok hossza, felújított főutak hossza, elkészült települési elkerülő szakaszok száma, újonnan épült folyami hidak száma.
- ◆ A mellékúthálózat minőségi jellemzőinek javulása.
- ◆ Az üzemelő logisztikai központok száma, szolgáltatási palettájuk.
- ◆ Kombinált fuvarozás aránya az összes szállítási teljesítményből.